

SPANNING

MAATSCHAPPELIJKE TWEEDELING

UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP

Verschijnt 11 keer per jaar, jaargang 13, nummer 2, februari 2011

MAATSCHAPPELIJKE TWEEDELING

De afgelopen dertig jaar is de inkomensongelijkheid in Nederland groter geworden, maar of onze samenleving daar beter van geworden is, is nog maar zeer de vraag. Juist de kwaliteit van een samenleving kan onder druk komen te staan, wanneer de verschillen tussen rijk en arm te veel uit elkaar lopen. Alleen in een betere maatschappij zijn alle mensen gelukkiger, armen en rijken, betoogt SP-Tweede Kamerlid Paul Ulenbelt in deze aflevering van Spanning. Dat rijken rijker en armen armer zijn geworden is trouwens niet alleen een Nederlands probleem, maar een zaak van de hele wereld. Overal in de westerse wereld zijn de verschillen toegenomen, laat de Nijmeegse student Frans Folkvord in zijn bijdrage overtuigend zien. Europarlementariër Dennis de Jong en fractiemedewerker in Brussel Reinout Heijdra geven aan dat de huidige Europese koers van meer markt strijdig is met succesvol armoedebeleid. Als de Europese overheid alleen maar kijkt naar een betere concurrentiepositie en bovendien denkt dat dit alleen kan door het bedrijfsleven ruim baan te geven, is het uitgesloten dat de armoede afdoende wordt bestreden. Hoogleraar Giseline Kuipers heeft vanuit een heel andere invalshoek naar de tweedeling in de maatschappij gekeken. Volgens deze sociologe groeien bevolkingsgroepen ook cultureel uit elkaar en bedreigt ook dat de maatschappelijke binding. In haar eigen woorden: 'Als je niet met elkaar kunt lachen, heb je een probleem'. Hans van Heijningen en Sjaak van der Velden spraken met haar.

Maar naast de tweedeling tussen arm en rijk, bestaat er volgens sommige politieke partijen ook een tweedeling tussen jong en oud. Grof gezegd komt die erop neer dat de jongeren vandaag de dag de dupe zijn van de verworvenheden van de oudere generatie. Daarom zou er iets moeten gebeuren aan het ontslagrecht en de pensioenen AOW-leeftijd. Voor een deel lijkt de huidige regering hieraan gehoor te

willen geven, getuige de plannen om de AOW-leeftijd te verhogen. Toch is het laatste woord daarover nog niet gezegd. Professor Kleinknecht betoogt in een gesprek met Sjaak van der Velden dat er nog steeds geen economische noodzaak is voor verhoging van die leeftijden. Volgens hem is de achterliggende reden voor een eventuele verhoging een verruiming van de arbeidsmarkt, waardoor de lonen verlaagd zouden kunnen worden. Als er dan toch over verhoging moet worden gepraat, dan zou hij differentiatie naar inkomen wel zo rechtvaardig vinden. In zijn bijdrage relateert Paul de Beer, hoogleraar arbeidsverhoudingen, de belangtelling tussen jongeren en ouderen. Wel houdt hij een pleidooi voor minder harde beloften voor de toekomst, niemand kan immers de toekomst voorspellen. Met dat laatste zijn Hans van Heijningen en Arjan Vliegthart het eens, met de aantekening dat het wel zaak is om politieke keuzes te maken. Welke zekerheden je burgers wil bieden en welke niet, is uiteindelijk het gevolg van manier waarop je een samenleving wilt inrichten.

De verkiezingen voor de Provinciale Staten zijn achter de rug. Hoe die ook zijn afgelopen, het blijft van belang om in de gaten te houden hoe de andere partijen omgaan met hun beloften aan de kiezers. Vlak voor de verkiezingen publiceerde het Wetenschappelijk Bureau van de SP een rapport over het stemgedrag van de PVV van Wilders in de Tweede Kamer sinds zij de regering Rutte steunen. Henk en Ingrid, de twee fictieve gewone hardwerkende Nederlanders waar Wilders voor zegt op te komen, zullen niet vrolijk worden als ze zien hoe ze door Wilders een oor worden aangenaaid. Een sociaal gezicht is bij de PVV ver te zoeken.

Ten slotte laat Sjaak van der Velden in het Rijke Rooie Leven aan de hand van een poster uit 1952 zien dat tijdens acties er vaak ook een tweedeling ontstaat. Een tweedeling tussen de mensen die meedoen en de mensen die aan de kant blijven staan.

INHOUD

- 3**
ARMOEDE IS OOK PROBLEEM VAN DE RIJKE
- 5**
STIJGENDE INKOMENSONGELIJKHEID IN WESTERSE LANDEN
- 8**
ARMOEDEBESTRIJDING IN DE EUROPESE UNIE
- 12**
ALS JE NIET MET ELKAAR KUNT LACHEN, HEB JE EEN PROBLEEM
- 15**
HET IS GEWOON EEN KWESTIE VAN KLASSENSTRIJD
- 17**
EEN KOMENDE STRIJD TUSSEN DE GENERATIES?
- 19**
OVER ONZEKERHEDEN EN BEHOEFTE AAN ZEKERHEID
- 20**
DE GEBROKEN BELOFTEN VAN GEERT WILDERS
- 22**
HET RIJKE ROOIE LEVEN
- 24**
OPINIE

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP

Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Vijverhofstraat 65

3032 SC Rotterdam

T (010) 243 55 40

F (010) 243 55 67

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Vijverhofstraat 65

2032 SC Rotterdam

T (010) 243 55 35

E spanning@sp.nl

Redactie

Sjaak van der Velden

Arjan Vliegthart

Tekstredactie

Daniël de Jongh, Johan van den Hout

Redactieraad

Hans van Heijningen

Tiny Kox

Ronald van Raak

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

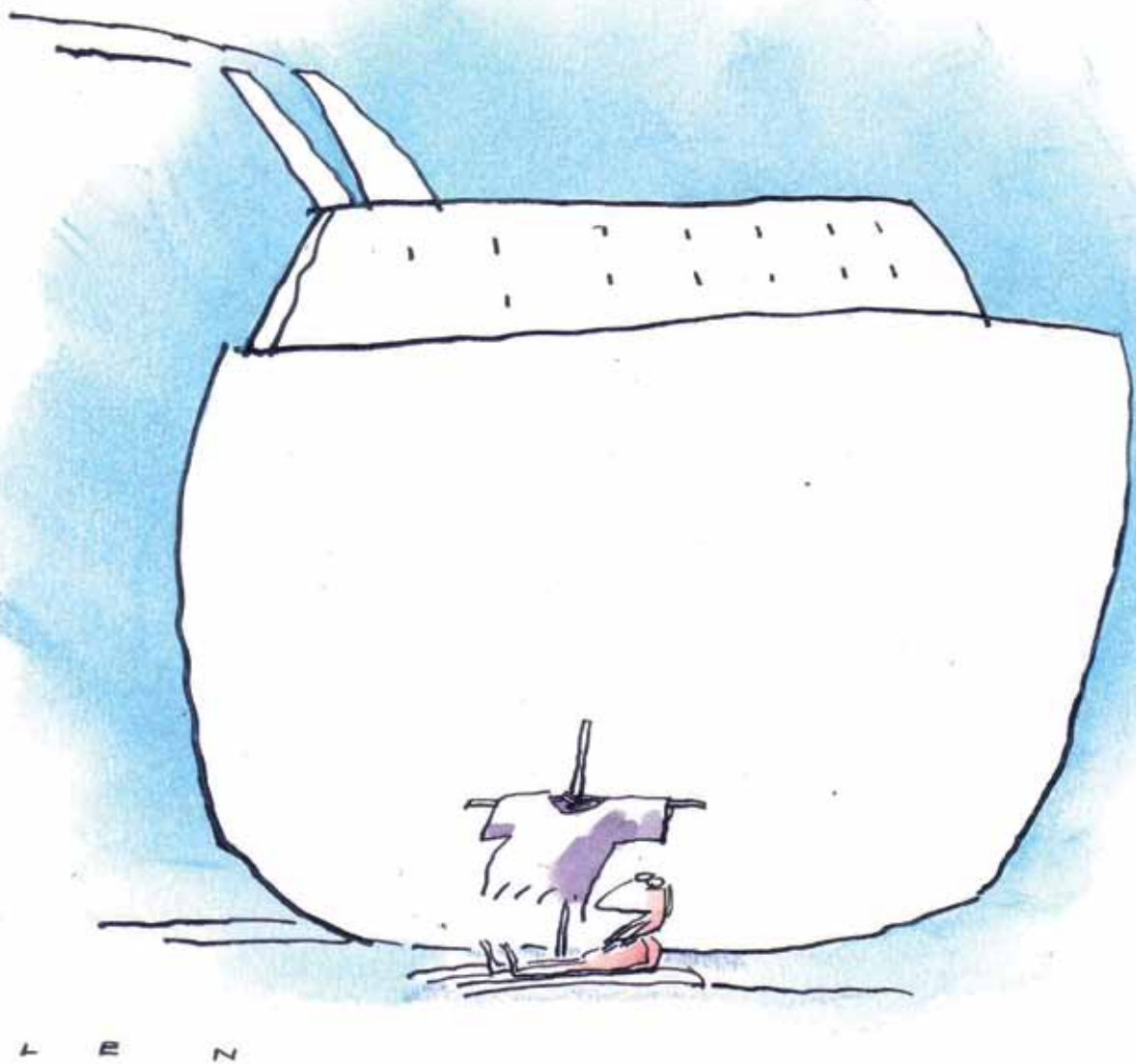
Antoni Gracia

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

Foto cover

Marco Okhuizen / Hollandse Hoogte

ARMOEDE IS OOK PROBLEEM VAN DE RIJKEN

Tekst: Paul Ulenbelt, Tweede Kamerlid SP

Wat is de reactie van iemand die in de krant leest 'Topinkomens 2 procent en minimumloon 4 procent gestegen'? Velen zullen denken dat de inkomensverschillen kleiner worden. Dat is natuurlijk alleen maar relatief zo; in harde euro's neemt het verschil toe. Met 2 procent van 200.000 Euro kun je voor 4000 Euro meer kopen. Met 4 procent van 20.000 Euro kun je voor 800 Euro meer kopen. Als dit bericht ieder jaar in de krant staat, duurt het nog 18 jaar voor het minimuminkomen 20 procent van 200.000 is in plaats van 10 procent. En die mensen die 200.000 verdienen, ontvangen dan inmiddels al bijna drie ton.

Het bericht dat topinkomens minder stijgen dan de minimumlonen staat sowieso maar zelden in de krant. Sinds 1980 is de koopkracht van de topsalarissen met 130 procent gestegen en de koopkracht van het minimumloon licht gedaald. Voor alle werkenden tesamen is de koopkracht in die periode met 50 procent gestegen.

Inkomensverschillen nemen toe. Dat is een goede zaak, zeggen liberalen. Die verschillen zorgen ervoor dat mensen met harder werken meer gaan verdienen, en met bijscholing meer gaan verdienen, en dat dus ook doen. De liberalen zeggen ook dat uitkeringen omlaag moeten, zodat mensen aan het werk gaan. Het kabinet Rutte voegt de daad bij het woord en wil de bijstandsuitkering met €2000 per jaar gaan verlagen. Niet in een keer. Wel in 20 jaar. Of mensen die nu in de bijstand zitten wel kunnen werken, of er banen voor hen zijn, daar hoor je Rutte en de zijnen niet over.

Voor veel werkenden is hun baan geen weg uit de armoede. Het aantal werkende armen is gestegen. Werken de armen zijn mensen die werken en in tien jaar tijd ten minste drie jaar met hun gezin onder de armoedegrens zaten. Het zijn vooral alleenstaande moeders met kinderen en andere eenverdieners, kleine zelfstandigen, vissers, boeren en tuinders. Ze hebben een inkomen dat nauwelijks voldoende is om de vaste woonlasten, voeding, kleding en ander noodzakelijks van te betalen. Binnen de groep armen met en zonder werk is het aantal mensen met een inkomen uit een uitkering gedaald, en het aantal mensen met een inkomen uit werk gegroeid, zegt de Raad voor Werk en Inkomen.

Maar wat is arm? Vier op de tien werknemers met de laagste inkomens kunnen niet goed rondkomen van hun loon. Zij kunnen hun kinderen niet geven wat ze hen zouden willen geven en zijn somber over de toekomst. Zij verwachten niet dat hun

situatie de komende jaren verbetert. Dat heeft FNV Bondgenoten vastgesteld in een peiling onder zo'n tweeduizend leden die werkzaam zijn in sectoren als de schoonmaak, de taxi-sector, supermarkten, de postbezorging en het uitzendwerk. De meesten verdienen minder dan €1750 netto per maand. Zijn zij arm? Of houden ze aan het eind van het loon nog een stuk van de maand over?

Er zijn verschillende definities van armoede. In Nederland hebben we er zelfs vier. Die lopen uiteen van een inkomen dat niet genoeg is om te zorgen dat je niet omkomt van de honger tot een inkomen dat wordt beschouwd als een acceptabel inkomen, inclusief vakantiegeld en eventuele kinderbijslag. Welke definitie men ook hanteert, ze zijn alle relatief. Met een kale Nederlandse AOW-uitkering kun je er in Indonesië huispersoneel op na houden en riant wonen. Het is vooral belangrijk hoe de inkomens van mensen binnen een land zich tot elkaar verhouden om te kunnen bepalen wie arm zijn en wie rijk.

Wat armoede is, moet je bepalen ten opzichte van de welvaart in een land. De Europese definitie van armoede doet dat op een interessante manier. Het is een beetje ingewikkeld om uit te rekenen. Volgens de Europese definitie van armoede wordt de mediaan van de verdiende inkomens uitgerekend. De mediaan is het inkomen waar 50 procent van de bevolking onder zit en de andere 50 procent boven zit. Je zet alle Nederlanders op een rij in volgorde van inkomen. Het laagste inkomen eerst, het hoogste het laatst. Het inkomen precies op de grens tussen de ene helft van die rij en de andere helft van die rij is het mediane inkomen. De Europese definitie van armoede zegt dat iemand die minder dan 60 procent van de mediaan te besteden heeft, arm is. Volgens deze Europese definitie is het aantal arme huishoudens in Nederland gestegen van 4 procent in 1981 naar ruim 10 procent in 2009.

Je kunt het moreel goed- of afkeuren dat een steeds groter deel van de bevolking niet meedeelt in de toegenomen collectieve welvaart.

Belangrijker is dat het voor de maatschappij in zijn geheel niet goed uitpakt. Door onderzoekers Wilkinson en Pickett zijn 23 landen met grotere en kleinere inkomensverschillen vergeleken (zie www.equalitytrust.org.uk). In landen met kleinere inkomensverschillen zijn mensen lichamelijk en mentaal gezonder. Er komt daar minder criminaliteit voor en de onderwijsprestaties zijn beter. Mensen vertrouwen elkaar daar meer en er zijn minder moorden. Volgens deze onderzoekers komt dat doordat onderlinge verhoudingen in die landen meer zijn gestoeld op samenwerking en vertrouwen. In landen met grote inkomensverschillen is de onderlinge verhouding gericht op onderlinge strijd.

Bij mijn ouders was de achterdeur nooit op slot. Ook niet als er niemand thuis was. Bij mensen in de straat die het wat beter hadden, stond de deur ook altijd open. Wie tegenwoordig door rijke wijken rijdt of wandelt, raakt onder de indruk van hekken, muren, camera's. Wat moeten die mensen bang zijn en dagelijks angsten doorstaan. De wat minder rijken moeten zich behelpen met bordjes die waarschuwen voor bijtende honden of waarschuwingen voor elektronische beveiliging terwijl die niet aanwezig is. Maar ook zij zijn blijkbaar angstig.

Als we de belasting voor de 10 procent rijkste Nederlanders verhogen met 1 procent hoeft de overheid helemaal niet te bezuinigen, heeft econoom en Eerste Kamerlid voor de SP Geert Reuten voorgerekend. Dan hoeven de lonen in de sociale werkplaatsen niet verlaagd te worden, hoeft de bijstand niet omlaag, hoeven de armen niet nog armer te worden. Als we de armen wat rijker maken en de rijken wat armer wordt iedereen gelukkiger. Ook de rijken.

De overheid is geen geluksmachine, zegt Rutte. Inderdaad. Niet in zijn handen. Een overheid die inkomensverschillen verkleint, topsalarissen aanpakt die in geen enkele verhouding staan tot de geleverde prestatie en armoede bestrijdt, maakt arme en rijke mensen gelukkiger. Als rijk daaraan niet meedoet, worden ze wel rijker maar niet gelukkiger.

STIJGENDE INKOMENSONGELIJKHEID IN WESTERSE LANDEN

Tekst: Frans Folkvord, student 'Social&Cultural Science' aan de Radboud Universiteit Nijmegen Foto: sxc.hu

Nu de rechtse regering in Nederland allerlei bezuinigingen gaat doorvoeren om de armere mensen nog armer te maken lijkt het me verstandig om eens te kijken naar de wetenschappelijke achtergrond van de toegenomen inkomensongelijkheid. Hoe kan het dat veel landen al jaren economische groei laten zien, maar dat de ongelijkheid toch enorm is gegroeid. Daarvoor moeten we eerst bekijken hoe die stijgende inkomensongelijkheid eruit ziet.

INKOMENSONGELIJKHEID

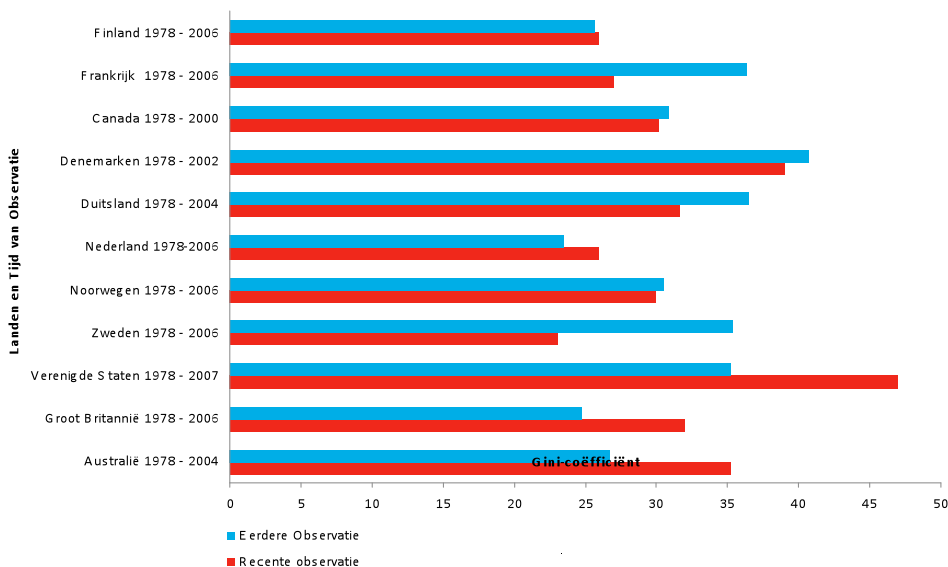
In de wetenschappelijke literatuur wordt de inkomensongelijkheid al decennia gemeten en beschreven aan de hand van de Gini-coëfficiënt. De Gini-coëfficiënt is een wiskundige benadering van de verdeling van het totale inkomen over de gehele bevolking. De Gini-coëfficiënt loopt uiteen van 0 tot 100. Wanneer iedereen in een samenleving hetzelfde inkomen verdient, is de Gini-coëfficiënt 0. In een samenleving waarin één iemand al het inkomen van een land verdient, is de Gini-coëfficiënt 100. In Figuur 1 staan deze Gini-coëfficiënten voor elf westerse landen. Omdat landen hun inkomensgegevens verschillend berekenen, kunnen we enkel een vergelijking maken tussen de eerdere observatie en de recente observatie binnen een land. Als we dit doen dan zien we dat de Angelsaksische landen, zoals de Verenigde Staten, Australië en het Verenigd Koninkrijk, een sterke toename laten zien van hun Gini-coëfficiënt.

Deze stijgende trend is gestart omstreeks 1980, onder de neoliberale hervormingen van Ronald Reagan en Margaret Thatcher, de politieke leiders van respectievelijk de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Dit bewind verklaart mogelijk de trend. De Gini-coëfficiënt van Nederland en Finland laten een gematigde toename zien, terwijl landen als Duitsland, Frankrijk, Zweden, Noorwegen, Denemarken en Canada een afname laten zien. De landen die in deze tabel staan hebben allemaal een sterke technologische ontwikkeling doorgemaakt, terwijl de Gini-coëfficiënten niet dezelfde trend laat zien in de verschillende landen. De verklaring voor die uiteenlopende Gini-ontwikkelingen kan dus niet enkel en alleen worden gevonden in de technologische ontwikkeling.

TECHNOLOGISERING, GLOBALISERING EN DE VERZWAKKENDE WELVAARTSSTAAT

Technologische vooruitgangen spelen een belangrijke rol in het verklaren van de stagnering van de groei van lagere inkomens. De automatisering, de opkomst van het internet en het steeds verder uitsplitsen van taken heeft veroorzaakt dat veel mensen minder autonomie en verantwoordelijkheid krijgen, waardoor hun inkomen ook lager is geworden. De postmarkt is hiervan een treurig voorbeeld. De technologisering van de arbeidsmarkt is echter niet een volledige verklaring, aangezien vrijwel alle westerse landen deze ontwikkeling hebben doorgemaakt, maar toch

Gini-Coëfficiënten Westerse Landen

aanzienlijke verschillen laten zien in de ontwikkeling van hun inkomensongelijkheid. Er zullen dus ook andere verklaringen gezocht moeten worden.

Een van die andere verklaringen is gegeven door Esping-Andersen. Deze socioloog stelt dat de welvaartsstaat van belang is bij het verklaren van de ongelijkheid in een land. Uit zijn onderzoeken komt dan ook naar voren dat wanneer er een sterke welvaartsstaat is, de ongelijkheid in een land kleiner is. Zijn theorie stelt het volgende. Wanneer er in een land een linkse regering zit, zal deze progressieve belastingen doorvoeren, die deels uitgegeven wordt aan sociale voorzieningen. Doordat er bij mensen die meer verdienen relatief meer van het inkomen af gaat dan bij de minder verdienenden en dit geld weer terugbetaald wordt door te investeren in sociale voorzieningen, zal er een nivellering van de inkomensongelijkheid optreden. Linkse regeringen besteden relatief meer geld aan de verzorgingsstaat dan rechtse regeringen, waardoor de armere mensen, die relatief gezien meer gebruik maken van de publieke goederen en sociale voorzieningen, dichterbij het gemiddelde inkomen komen na de belastingheffing. Dit in tegenstelling tot een rechtse regering, die eerder zal korten op de verzorgingsstaat, zoals nu blijkt met de rechtse regering van de VVD en CDA (en gedoogsteun van de PVV). Deze theorie van Esping-Andersen verklaart waarom er in de Scandinavische landen veel minder ongelijkheid is, aangezien daar veel meer wordt ingezet op de verzorgingsstaat dan in landen als de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk waar een liberaler klimaat heerst dan in de Scandinavische landen.

Over deze rechtse regeringen en de politieke veranderingen die zij hebben doorgevoerd heeft Naomi Klein een aantal boeken geschreven. Zij schrijft in haar boek *No Logo* uitgebreid over de misstanden die het kapitalisme en de globalisering hebben veroorzaakt. Haar zeer interessant journalistieke onderzoeken over de 'sweatshops' in het verre Oosten tot de Starbucks-keten in de Verenigde Staten, tonen aan wat de negatieve kanten zijn van het kapitalistische systeem. Overal worden menselijke waarden over-

boord gegooid om winst te maken, doordat de vakbonden steeds minder macht krijgen en daardoor niet meer op kunnen komen voor hun leden. Minimumlonen worden steeds vaker de norm, vaak zelfs lonen die lager liggen, terwijl de CEO's in een bubbelbad zitten met de fles dure champagne op de rand van het zwembad. In een volgend boek, *The Shock Doctrine*, beschrijft Klein hoe crisissen ervoor zorgen dat politici radicale economische hervormingen doorvoeren, vooral de neoliberale politici. Deze politici volgen de neoliberale hervormingsagenda van de econoom Milton Friedman. Sociale voorzieningen die door de staat beheerd werden, moesten geprivatiseerd worden, om zo de economie omhoog te helpen. Gevolgen daarvan waren dat de werkloosheid enorm toenam en de inkomensongelijkheid naar ongekende hoogten steeg. Haar reeks voorbeelden is overweldigend, maar ze toont niet echt aan dat de veranderingen die plaats hebben gevonden ook daadwerkelijk door die neoliberale hervormingen komen. Echte oorzakelijke verbanden, causaliteit, kunnen vaak alleen bewezen worden door kwantitatieve data te gebruiken waarbij men controleert voor andere zaken, zodat men zeker weet dat de politieke hervormingen ervoor gezorgd hebben dat er meer ongelijkheid ontstaat.

Een aantal wetenschappers heeft onderzocht wat de consequenties van deze neoliberale hervormingen zijn geweest en of dit heeft geleid tot een grotere inkomensongelijkheid. Volgens John Weeks, econoom bij de Verenigde Naties, bepalen economische hervormingen in grote mate de inkomensongelijkheid binnen landen. Volgens zijn berekeningen voorspellen neoliberale hervormingen voor 96 procent wat de Gini-coëfficiënt is.

RIJKEN WORDEN RIJKER ZONDER EXTRA TE STUDEREN

Een van de speerpunten van de politiek is om iedereen te laten starten met een 'gelijke' kans. Het streven naar een open samenleving, zoals de filosoof Karl Popper dat noemt, is erop gericht dat iedereen bij geboorte een eerlijke kans krijgt om die positie in een samenleving te bereiken die hij zelf wil en aankan, mits hij de moeite er voor over heeft.

Deze samenleving wordt dan een meritocratie genoemd. Ook Nederland streeft ernaar om een meritocratie te worden. De veronderstelling luidt dan dat de juiste mensen op de juiste plaats zitten en de samenleving daar als geheel op vooruit gaat. Plato was een van de eersten die hier aandacht aan besteedde door te stellen dat de staat als een meritocratie geleid moest worden, met filosofen zoals zichzelf als leidinggevend. Zij konden immers perfect redeneren en tot goede beslissingen komen, terwijl de rest van de bevolking zich beter bezig kon houden met andere taken.

Nu het kabinet-Rutte heeft besloten dat studenten geen studiefinanciering voor de masterfase van een universitaire studie meer krijgen, maar een lening, zal het voor de armere scholieren lastiger worden om naar de universiteit te gaan. Omdat het kabinet daar bovenop van plan is om de studenten die meer tijd nodig hebben dan één jaar extra een boete te geven van 3000 euro, wordt het voor de armere scholier die naast zijn studie moet werken om in zijn onderhoud te voorzien, nog moeilijker om hogerop te komen. Door de angst om te veel tijd nodig te hebben en daarom niet te gaan studeren aan de universiteit, zal de universiteit weer een elitaire organisatie worden zoals vroeger.

In een meritocratie zouden de mensen die het meeste weten op de belangrijkste plaatsen moeten worden geplaatst. Impliciet hoort hier ook een beloningssysteem bij, omdat dit mensen zou motiveren door te gaan met studeren en de drang om te presteren zou vergroten. Het idee hierachter is dat wanneer een dokter net zoveel zou verdienen als een kassière, niemand meer zijn best zou doen om dokter te worden en een langdurige studie te voltooien, omdat het toch niet loont. Eigenlijk betekent dit, in theorie, dat mensen voornamelijk gedreven en gemotiveerd worden door de extrinsieke beloning van hun prestaties: geld. De gedachte dat het een eerlijk systeem is om mensen die extra veel moeite doen, ook een hogere beloning te geven dan mensen die niet zo veel moeite willen doen, zullen veel mensen met mij delen. Of de extreme beloningen die momenteel worden uitgekeerd aan bankiers bijvoorbeeld ook gerechtvaardigd kunnen worden vanuit het motivatieprincipe vraag ik mij ten eerste af.

Iemand anders die zich dat ook af vraagt is de Nobelprijswinnaar Paul Krugman. Deze econoom schrijft columns in de New York Times, waarin hij zich meer dan eens afvraagt hoe het kan dat de inkomensongelijkheid zo toeneemt, vooral in de Verenigde Staten. In 2006 schreef Krugman dat de economische groei die de Verenigde Staten door had gemaakt, grotendeels naar de allerrijksten van de samenleving was gegaan, terwijl de Verenigde Staten toch echt hét voorbeeld van een meritocratie zouden moeten zijn. Zie de American Dream. Maar dat ze het zouden moeten zijn wil nog niet zeggen dat ze het ook zijn. Tussen 1972 en 2001 bleek dat de mensen in de bovenste tien procent van de inkomensverdeling, waarin vooral de hoger opgeleiden zitten, een gemiddelde inkomensstijging zagen van 1 procent per jaar. Het inkomen van het bestverdienende procent van de bevolking steeg met 87 procent, het inkomen van de rijkste tiende procent (0,1 procent) steeg met 181 procent, en die van de rijkste een op de tienduizend met 497 procent. Dit toont volgens hem aan dat er

geen meritocratie is, eerder een oligopolie, waarin een select groepje rijke mensen de macht heeft in plaats van de regeringsleiders. Naast deze trends van de inkomensverdeling van de rijkste mensen wordt er in de wetenschappelijke literatuur ook gekeken naar andere, meer sociologische veranderingen die de inkomensongelijkheid kunnen verklaren.

SOORT ZOEKT SOORT

Een van de trends die onderzocht worden op het individuele niveau is het homogame huwelijk. Volgens Esping-Andersen is er steeds meer een trend zichtbaar waarbij hoger opgeleide mannen met hoger opgeleide vrouwen trouwen en lager opgeleide mannen met lager opgeleide vrouwen. Dit resulteert er in dat het ene gezin niet alleen een gemiddeld veel hogere opleiding heeft dan het andere gezin, maar ook nog een hoger inkomen dan gezinnen waarbij de lager opgeleiden mensen met elkaar huwen. Dit versterkt het inkomenseffect sterk, aangezien het voorheen vaker voorkwam dat mensen heterogaam huwden. Misschien dat er naast liefde toch ook andere aspecten mee blijken te spelen wanneer mensen huwen.

Niet alleen dit homogame huwelijk is van belang, het wordt namelijk versterkt door het stijgende percentage vrouwen dat deelneemt aan de arbeidsmarkt. Toen nog niet zo veel vrouwen gingen werken was het totale inkomen van een huishouden van twee hoogopgeleide mensen lager dan nu, omdat nu de hoogopgeleide vrouw ook gaat werken. Dit cumuleert tot een veel groter inkomensverschil vergeleken met de twee laag opgeleide partners die werken, laat staan wanneer we ze vergelijken met een alleenstaande moeder met een bijstandsuitkering. Er is dus meer aan de hand dan enkel en alleen een beloning omdat men langer heeft gestudeerd, of zogenaamd meer moeite heeft moeten doen om een bepaalde positie te bereiken.

TOT SLOT

Zoals we gezien hebben is de ongelijkheid, gemeten met de Gini-coëfficiënt, gematigd toegenomen in Nederland. Landen als de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk laten een veel grotere groei van de ongelijkheid zien. De gevolgen van een grotere inkomensongelijkheid zijn niet mis; meer armoede, meer criminaliteit, meer mentale ziekten, meer sociale problemen, minder algemeen vertrouwen... Willen we dat, als samenleving? Menig rechts politicus ziet Adam Smith als dé leider en filosoof van de vrije markt, terwijl diezelfde Adam Smith juist schreef: 'Een samenleving kan onmogelijk bloeien en gelukkig zijn als een grote meerderheid van de mensen in armoede en ellende moet leven.' Er zijn veel theorieën die een deel van het verhaal verklaren, maar geen enkele theorie verklaart het gehele fenomeen van economische ongelijkheid. De boodschap die ik aan het bovenstaande ontleen is eenvoudig: 'Zorg voor een menselijk bestaan voor iedereen.' Een menselijk bestaan zou dan kunnen worden gezien als een bestaan zoals u het zelf zou willen leven. Ik sluit me dan ook graag aan bij het openingscitaat van Tony Judt, waarmee hij zijn boek *Het land is moe* begint:

*'Wee het land, waar haast het zijn bepaalt,
waar rijkdom groeit, maar de mens verschaalt.'*

ARMOEDEBESTRIJDING IN DE EUROPESE UNIE

Tekst: Dennis de Jong en Reinout Heijdra Foto: Peter Hiltz / Hollandse Hoogte

In een rijk werelddeel als Europa zou armoede niet voor hoeven komen. Toch leven miljoenen Europeanen in armoede. Reden genoeg om aan te nemen dat de Europese Commissie serieus werk maakt van het eerlijker verdelen van de welvaart. Het is echter maar de vraag in hoeverre dat te rijmen valt met de economische koers van de Europese Unie.

Armoede is een groot probleem in Europa. In 2009 leefden 80 miljoen mensen onder de armoedegrens. Daarvan is een op de vier een kind. Dat betekent dat in Europa miljoenen kinderen geen toegang hebben tot basisvoorzieningen als voldoende verwarming, een pc of tv. De aanhoudende economische crisis doet het aantal personen onder de armoedegrens zelfs stijgen. En dat in een werelddeel dat op zich helemaal niet arm is.

Je zou dus mogen verwachten dat armoedebestrijding bovenaan de agenda van de Europese regeringsleiders staat. Het tegendeel is het geval: harde doelstellingen gaan alleen over de omvang van de staatsschuld en het jaarlijkse begrotingstekort. Op sociaal

terrein is slechts sprake van boterzachte afspraken: in de komende tien jaar moet het aantal mensen onder de armoedegrens met 20 miljoen omlaag, maar er staan geen sancties op het niet halen van deze doelstelling. Daarnaast is 'armoede' niet precies gedefinieerd en kan een lidstaat dus doen alsof het aantal mensen onder de armoedegrens is gedaald, ook als dat in werkelijkheid niet het geval is.

Armoedebeleid is nationaal beleid en daarom zou je kunnen zeggen dat het misschien maar goed is dat Europa zich hier niet heel intensief mee bezighoudt. Voor een deel klopt dit: je kunt armoede niet effectief vanuit Brussel bestrijden. Dat moet je op nationaal en lokaal niveau doen. Maar

als de Europese Unie lidstaten dwingt tot harde bezuinigingen en marktwerking de boventoon laat voeren, dan werkt zij armoede juist in de hand. Daarom zou, als er straks wordt voorgesteld om het EU-Verdrag zo te wijzigen dat lidstaten die te weinig bezuinigen kunnen worden gestraft, ook een harde sociale doelstelling moeten worden opgenomen. Ook zou erkend moeten worden dat sociale rechten niet mogen worden aangetast door toepassing van het beginsel van ongebreidelde concurrentie. Maar daar hoor je de regeringsleiders niet over: zij willen alleen maar bezuinigen.

PLATFORM TEGEN ARMOEDE

Afgelopen december heeft de Europese Commissie een rapport uitgebracht over haar rol in de aanpak van armoede en sociale uitsluiting. In een paar woorden samengevat komt het erop neer dat de Commissie een berg papier gaat produceren en geld gaat rondpompen, zoals we verderop zullen zien. De neoliberale ideeën die armoede teweegbrengen of verergeren laat de Commissie echter onaangetast. Volgens de eigen berekeningen van de Commissie is een op de twaalf werkende mensen arm. Daarvoor worden verder geen maatregelen voorgesteld. Wel wordt gewaarschuwd dat door te hoge uitkeringen mensen in een werkloosheids- en armoedeval blijven steken. Dus niet de lonen verhogen om te voorkomen dat mensen die werken onder de armoedegrens komen, maar wel de uitkeringen verlagen zodat mensen met een uitkering in ieder geval onder de armoedegrens komen. Hoezo sociaal beleid?

De focus van de Commissie blijft liggen op slimme, duurzame en inclusieve groei. Het idee is dat als de economie groeit, de werkloosheid afneemt en daarmee ook de armoede. Wat de Commissie vergeet, is dat sommige mensen nooit in de vrije markt aan de bak kunnen komen, bijvoorbeeld omdat zij te maken hebben met een ernstige handicap.

De Europese Unie heeft zelf geen directe sociale bevoegdheden. Wel

werd in diverse verdragen (Amsterdam 1997 en Nice 2000) het probleem van de sociale uitsluiting vermeld en modernisering van de sociale bescherming geïntroduceerd. Over armoede wordt echter niet gesproken, ook niet in de artikelen 151 en 153 van het meest recente Verdrag – dat van Lissabon – over sociale politiek. Dit betekent dat de Commissie haar ideeën over bestrijding van de armoede niet kan omzetten in wetsvoorstellen. Wat doet de Commissie dan wel? Zij gaat bevorderen dat de lidstaten via de zogeheten ‘open coördinatiemethode’ ervaringen uitwisselen en afspraken maken. Daarnaast gaat de Commissie door met het financieel steunen van armoedeprojecten in alle lidstaten: het bekende rondpompen van geld.

PAPIER PRODUCEREN – 2010: HET EUROPESE JAAR VAN DE STRIJD TEGEN SOCIALE UITSLUITING EN ARMOEDE

Wat het betekent dat de Commissie de lidstaten gaat helpen bij het uitwisselen van ervaringen en het maken van afspraken, hebben we vorig jaar al kunnen zien. De Commissie had 2010 uitgeroepen tot het Europese Jaar van de Strijd tegen Sociale Uitsluiting en Armoede. De meesten van ons zullen hier weinig van gemerkt hebben. Toch heeft de Commissie in 2010 17 miljoen euro uitgegeven aan allerlei activiteiten, onder de noemer van ‘het mobiliseren van de samenleving om de strijd tegen armoede aan te gaan’. Op typisch (neo)liberale wijze wordt niet de overheid op armoedebestrijding aangesproken, maar de gewone mensen!

Voor het mobiliseren van de samenleving steunt de Commissie het Europees Anti Armoede Netwerk (EAPN), een onafhankelijk netwerk van non-gouvernementele organisaties en groepen uit de lidstaten. Op zich is er niets op tegen als vertegenwoordigers van de armen elkaar ontmoeten en ervaringen uitwisselen. Alleen is het netwerk al meer dan twintig jaar actief en is in die twintig jaar de armoede in Europa alleen maar toegenomen. De vraag naar de toegevoegde waarde van een dergelijk netwerk en de steun van de Commissie is dan ook gerechtvaardigd. Vrijdag 1 april aanstaande legt de SP-Eurofractie een werkbezoek

RONDPOMPEN

Nederland heeft een zogenaamde negatieve nettopositie; we dragen meer af dan we ontvangen. In 2009 heeft Nederland per saldo 3,4 miljard euro betaald aan de Europese Unie, wat overeenkomt met 206 euro voor elke inwoner. Dit bedrag is het resultaat van de 5,4 miljard euro totale afdracht minus de 2,0 miljard euro aan terugontvangen subsidies vanuit de diverse fondsen.

Zestien van de 27 EU landen betalen meer dan ze ontvangen. Nederland behoort met Duitsland, Italië en Frankrijk tot de groep van grootste betalende landen.

In 2009 heeft Nederland voor 322 miljoen euro subsidies ontvangen uit de structuurfondsen, die bedoeld zijn om de ‘economische verschillen tussen de regio’s te verkleinen’. De grootste ontvanger was uitkeringsinstantie UWV met 43 miljoen euro. Daarnaast ontvingen de Stichting Opleidingsfonds Groothandel, het ministerie van Justitie en de gemeente Amsterdam bedragen van 15 miljoen euro of meer.

Een enorm apparaat aan Europese lobbyisten is dagelijks bezig met de subsidietrajecten. Alleen al onze provincies zijn in Brussel – in het Huis van de Nederlandse Provincies – vertegenwoordigd met dertig personeelsleden. Men lijkt zich niet te realiseren welke kosten komen kijken bij het binnenhalen van subsidies.

De Algemene Rekenkamer stelt verder dat in 2009 de omvang van fraude en andere onregelmatigheden met EU-gelden toenemen.

Cijfers afkomstig uit het EU-trendrapport 2011: Ontwikkelingen in het financieel management van de Europese Unie van de Algemene Rekenkamer.

af aan Nederlandse leden van het netwerk om zich over deze vraag te laten informeren.

RONDPOMPEN VAN GELD

In het verkiezingsprogramma van de SP voor de Europese verkiezingen in 2009 pleitten we al tegen het rondpompen: concentreer je op de armste

regio's en maak daarmee een einde aan een dure en frustrerende bureaucratie. Dat wil de Commissie koste wat het kost voorkomen: als zij geen projecten in alle lidstaten meer kan steunen, verliest ze aan invloed, want geld is macht en de Commissie wil het liefste alle lidstaten aan zich binden.

De EU heeft een reeks van middelen tot haar beschikking om de lidstaten te ondersteunen in de strijd tegen armoede. De belangrijkste financiële instrumenten zijn de structuurfondsen en, in mindere mate, het cohesiefonds. Voor de periode 2007-2013 is 75 miljard euro beschikbaar uit de Europese Sociale Fondsen om armoede en sociale uitsluiting te bestrijden. Ter vergelijking: het gaat hier om een bedrag dat vier keer zo hoog is als wat het kabinet-Rutte zegt te willen bezuinigen op de Nederlandse begroting. Dit wordt ingezet om mensen meer kansen te geven op de arbeidsmarkt, de flexibiliteit van werknemers en ondernemingen te verhogen en de institutionele capaciteit in achtergebleven regio's te verbeteren. Daarnaast is er voor deze periode via bijvoorbeeld het Europees Fonds voor aanpassing aan de Globalisering 3,5 miljard euro beschikbaar voor individuele steun aan werknemers die werkloos zijn geworden door de liberalisering van het handelsverkeer en de toenemende concurrentie.

Op dit systeem valt heel wat aan te merken. In de eerste plaats kunnen alle lidstaten aanspraak maken op deze gelden. Dit leidt tot het feitelijke rondpompen: Nederland, bijvoorbeeld, draagt eerst af aan de Europese Unie en vooral gemeenten en provincies proberen vervolgens geld terug te krijgen via de fondsen. Niet

erg efficiënt, beter kun je dan minder afdragen en dat geld besteden aan een goed nationaal armoedebeleid. In de tweede plaats ligt de nadruk op flexibilisering van de arbeidsmarkt. Dat betekent bijvoorbeeld versoepeling van het ontslagrecht. Of dat, zoals recent is gebeurd, de Commissie TNT eerst geld geeft om postbodes te ontslaan, en vervolgens ook nog eens geld geeft om postbezorgers tegen een hongerloontje aan te nemen. Deze doelstelling sluit naadloos aan op de neoliberale agenda, waarbij sociale rechten worden afgebroken en werkgevers met werknemers kunnen doen wat ze willen.

In de derde plaats is er geen enkele controle op de effectiviteit van de besteding van de gelden: de Europese Rekenkamer controleert alleen de rechtmatigheid, ofwel of de gelden zijn uitgegeven zoals afgesproken. De Rekenkamer mag niet controleren of de gelden ook echt een bijdrage hebben geleverd aan de doelstellingen. Uit onderzoek blijkt echter dat gelden uit fondsen die specifiek zijn bedoeld voor armoedebestrijding niet altijd terechtkomen bij de doelgroep. Alles bij elkaar leidt dit tot een verspillings van geld en kan van een echte bijdrage aan armoedebestrijding niet worden gesproken.

SOCIALE MARKTECONOMIE?

In plaats van papier te produceren of geld rond te pompen, zou de Commissie een echte bijdrage kunnen leveren aan armoedebestrijding door het bestaande neoliberale beleid door te lichten op de gevolgen voor armoede en het beleid daarop aan te passen. De Commissie blijft de bredere visie van de EU steunen, waarin sociale belangen ondergeschikt worden gemaakt aan de markt. De interne markt staat voorop. In de ogen van de Commissie is het feit dat de lidstaten zelf verantwoordelijk zijn voor hun sociale beleid, en dat er dus verschillen zijn tussen de lidstaten, zelfs slecht voor het 'gelijke speelveld' in de interne markt en kunnen de verschillen de concurrentie verstoren. De door de Commissie gewenste modernisering van sociaal beleid blijkt vooral om betaalbaarheid te gaan. Voor het terugdringen van begrotingstekorten, maar ook om mensen 'naar werk te begeleiden', dienen sociale uitgaven verder beperkt te

worden. Dit komt in wezen neer op afbraak van de bestaande sociale voorzieningen. Dit kwam goed naar voren bij de toetreding van nieuwe lidstaten in 2004 en 2007: het sociale beleid is daarbij een ondergeschoven kind gebleven. Om te kunnen voldoen aan de begrotingseisen en om met andere lidstaten te kunnen concurreren, hebben deze nieuwe lidstaten vervolgens de sociale uitgaven verlaagd met een directe toename van armoede tot gevolg.

Ook de aanvallen van de Commissie op publieke diensten bevorderen armoede. Als je allerlei publieke basisvoorzieningen afschaft, dan heeft de overheid minder instrumenten in handen om te zorgen dat mensen onder de armoedegrens ook aanspraak kunnen maken op die diensten. Zo kon een Gemeentelijk Energie Bedrijf rekening houden met het inkomen van mensen. Een commercieel opererend energieconcern heeft daar geen oog voor: winstmaximalisatie staat voorop en mensen die niet betalen, worden gewoon afgesloten van elektriciteit.

Het Verdrag van Lissabon noemt voor het eerst de sociale markteconomie als doelstelling. In het beleid van de Commissie staat de markt echter nog steeds centraal en het woordje sociaal lijkt vooralsnog niets te veranderen aan de neoliberale agenda van de Commissie. Voor de komende tien jaar hebben de Europese regeringsleiders op voorstel van de Commissie een nieuwe economische strategie afgesproken, Europa 2020. Onderdeel van deze strategie is de eerder genoemde doelstelling om in tien jaar het aantal mensen dat in Europa onder de armoedegrens leeft, met 20 miljoen terug te dringen. De eerste helft van dit jaar is Hongarije voorzitter van de Europese Unie. Te hopen valt dat dit voorzitterschap werk wil maken van het verwezenlijken van deze doelstelling. De Hongaarse regering heeft verklaard dat ze zich ervoor zal inzetten de armoede onder kinderen te verlichten, met speciale aandacht voor de Roma. De vraag is echter of Hongarije wel het aangewezen land is voor een succesvol armoedebeleid. Hongarije heeft als een van eerste landen zwaar te lijden gehad van de crisis, en heeft in 2008

hulp van de EU en het IMF gekregen. Het moest als 'tegenprestatie' hervormingen doorvoeren die catastrofale gevolgen hebben gehad voor de samenleving. Van de Hongaarse bevolking stelt 34 procent met moeite de touwtjes aan elkaar te kunnen knopen. De startpositie is dus slecht en de (rechtse) Hongaarse regering staat niet bekend om haar sociale beleid. Het voorzitterschap is echter nog maar net begonnen, dus wie weet.

ACTIE VOOR DE LINKSE EUROFRACTIE

De Europese plannen voor armoedebestrijding zijn niet erg indrukwekkend: de Commissie gaat papier produceren en geld rondpompen. In het bredere, nu nog helemaal op de markt gebaseerde beleid lijkt de Commissie niet geïnteresseerd. Toch biedt het eerdergenoemde Commissierapport wel een handvat. Terloops stelt de Commissie voor dat nieuwe voorstellen van de Commissie voorzien moeten worden van een sociale *impact assessment*, een onderzoek naar de sociale gevolgen. De Europese fractie Verenigd Links (GUE/NGL) waaraan de SP deelneemt, zal dit nauwlettend volgen: wordt er alleen lippendienst bewezen aan armoedebestrijding, of neemt de Commissie dergelijk onderzoek serieus? In het Europees Parlement zullen we keer op keer de Commissie aan de tand voelen over dit door haar zelf ingevoerde instrument. Als de Commissie hier serieus werk van gaat maken, biedt dat misschien mogelijkheden: zo zou het interessant zijn om de voorstellen van de Commissie op het gebied van de vermarkting van de publieke diensten te toetsen op de gevolgen voor armoede. Ook haar voorstellen voor aanscherping van het begrotingsbeleid zouden hierop getoetst moeten worden.

Als Europa het verschijnsel van werkende armen wil aanpakken, dan zouden lidstaten afspraken moeten maken over een minimumloon. Dit zal in geld uitgedrukt tussen lidstaten verschillend blijven, omdat je in de ene lidstaat nu eenmaal meer geld kwijt bent aan je basisbehoeften dan in de andere. De linkse partijen in het Europees Parlement hebben daarom voorgesteld afspraken te maken over

een niveau van het minimumloon gerelateerd aan het Bruto Nationaal Inkomen. Daarmee kan worden voorkomen dat het aantal werkende armen blijft toenemen. De Commissie zegt terecht dat er ook een toename van armoede is als gevolg van de aanwezigheid van illegaal tewerkgestelde migranten. Zij bevinden zich in een heel kwetsbare positie en staan bloot aan regelrechte uitbuiting. De vakbeweging dringt al jaren aan op beter toezicht om de regel 'gelijk loon voor gelijk werk' geen dode letter te laten zijn. Samen met de vakbeweging gaat de Eurofractie proberen de samenwerking tussen arbeidsinspecties in Europa te verbeteren: veel illegalen worden ingezet door malafide, vaak in meerdere lidstaten werkzame uitzendbureaus. Versterkte samenwerking tussen de arbeidsinspecties zou deze uitzendbureaus het leven zuur moeten maken.

De eerdergenoemde boterzachte afspraken om in het kader van Europa 2020 in tien jaar het aantal mensen onder de armoedegrens met een kwart te verminderen, moeten verder worden uitgewerkt. Dit is vooral een zaak van de nationale ministers en de nadruk zal dan ook liggen op druk vanuit de Tweede Kamer. Maar ook in het Europees Parlement zal de Eurofractie helpen de druk op te voeren.

Er moet overeenstemming komen over de definitie van armoedebestrijding. Ook kan de EU meerwaarde hebben, als de lidstaten duidelijke afspraken zouden maken over hun armoedebelief. Zeker nu de sociale zekerheid in alle lidstaten extra wordt bedreigd door de hoge werkloosheid en de harde eenzijdige bezuinigen. Lidstaten zoals Griekenland en Portugal, die steun ontvangen uit het Europese noodfonds, zouden niet alleen hun inspanningen moeten laten zien om de begroting op orde te krijgen: ook zouden ze moeten bewijzen dat de maatregelen die ze nemen de bestaande armoede bestrijden in plaats van juist te leiden tot meer armoede.

Europa als geheel is te rijk voor armoede. Het gaat hier om een verdelingsvraagstuk. De ervaringen van de jaren negentig en begin deze

eeuw hebben laten zien dat een hoge economische groei niet automatisch leidt tot verkleining van maatschappelijke tweedeling. Gericht beleid is nodig en de nadruk moet erop liggen dat niet de armen de rekening van de crisis gepresenteerd krijgen, maar dat die wordt gelegd waar het geld te vinden is. In het Europees Parlement bestaat er steeds meer steun voor het maken van afspraken over een minimumpercentage voor de vennootschapsbelasting, en over het aanpakken van de bonussen van de speculanten. Een belasting op speculatieve transacties wordt nu zelfs ondersteund door de Franse President Sarkozy. In de komende jaren zullen dit zeker voorstellen worden die we ook in het EP gaan bespreken.

De EU-financiering moet op de schop. Het inefficiënt rondpompen van geld en de daardoor gecreëerde bureaucratie dienen te stoppen. Het dient overduidelijk te zijn dat de lidstaten primair verantwoordelijk zijn voor het eigen sociaal beleid, dus de bestrijding van uitsluiting en armoede. Als er vanuit het bindende principe van solidariteit toch Europees geld gaat naar armoedebestrijding, dan moeten de resultaten aantoonbaar zijn.

Het is hoog tijd voor actie. Gelukkig ontstaan er op allerlei niveaus tegenbewegingen. De succesvolle nationale SP-campagne 'Armoede werkt niet' heeft aangetoond dat voor een grote groep mensen de maat vol is. Zij roepen regeringsleiders en beleidsbepalers op om met spoed de strategieën te wijzigen. Het verhaal uit Brussel is helaas niet veel beter dan dat van het kabinet-Rutte in Nederland. Als de Commissie en de regeringsleiders de tweedeling in Europa blijven vergroten, zou de volgende demonstratie misschien maar weer eens in Brussel moeten plaatsvinden.

Foto: Hans van Heijningen

ALS JE NIET MET ELKAAR KUNT LACHEN, HEB JE EEN PROBLEEM

EEN INTERVIEW MET PROFESSOR GISELINDE KUIPERS

Tekst: Hans van Heijningen en Sjaak van der Velden

Bij termen als tweedeling of sociale verschillen hebben we snel de neiging te denken aan de materiele verschillen tussen mensen. Er is een groep die veel verdient of rijk is, er is een groep die weinig verdient en soms schulden maakt en de grootste groep zit daar tussenin. Hoewel al die mensen elkaar tegenkomen op straat, leven ze in andere werelden. En begrijpen ze elkaar zelfs niet altijd. Ze lachen bijvoorbeeld niet om dezelfde grappen. Sociologe Giseline Kuipers doet al meer dan tien jaar onderzoek naar culturele verschillen en smaken aan de Universiteit van Amsterdam en is sinds september 2008 bijzonder hoogleraar aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam.

De afgelopen dertig jaar zijn de inkomensverschillen tussen mensen toegenomen. Is het zo dat ook de sociale afstand tussen rijk en arm is toegenomen? Begrijpen we elkaar steeds slechter?
'De verschillen tussen mensen in sociaal-economisch opzicht zijn inderdaad toegenomen, al is die ontwikkeling in Nederland lang niet zo scherp geweest als in de meeste

andere westerse landen. Maar ook al is dat verschil niet zo groot als elders, die sociale verschillen worden wel sterk gevoeld door mensen. Dat geldt nog sterker voor het verschil in opleidingsniveau. Door de toegenomen scholing is het tegenwoordig zo dat vier van de tien volwassenen een opleiding hebben op wetenschappelijk of op HBO-niveau. Dat heeft geleid tot een tweedeling tussen die groep en de zestig procent van de bevolking die lager geschoold is. Ze gaan nauwelijks met elkaar om. Om een persoonlijk voorbeeld te geven: toen ik mijn onderzoek wilde gaan doen, moest ik constateren dat ik eigenlijk in mijn eigen omgeving geen laag opgeleide mensen ken. Hetzelfde bleek voor mijn vrienden te gelden.'

Dat was toch vroeger niet anders? Ook toen ging de elite toch niet met het volk om?

'Dat is voor een deel waar, maar er is ook iets anders aan de hand. Vroeger zaten die mensen nog wel samen in de kerk en hadden in dat verband met elkaar te maken. Door de ontkerkelijking is dat contactpunt weggefallen. Zo zijn er wel meer van dat soort contactmomenten verdwenen. Vroeger bracht op de universiteit iemand koffie rond, nu halen docenten en studenten die koffie zelf. Door de computer zijn er minder secretaresses nodig en de portier is ook verdwenen. Voor werklozen geldt het natuurlijk nog

WAT ONS BINDT ZIJN HET ONDERWIJS EN DE NATIESTAAT

veel sterker. Zonder werk worden mensen erg belemmerd in hun sociale contacten.

Mensen gaan ook veel meer dan vroeger met een zelfgekozen groep om; het sociale leven van mensen beweegt zich meer onder vrienden dan onder familieleden. Overigens wil ik liever niet de termen elite en volk voor dit verschijnsel gebruiken. Die terminologie klopt hier niet; je spreekt over bijna de helft van de bevolking die hoogopgeleid is. Het gaat dus niet om klassenverschillen in economische zin, maar puur om een verschil in opleidingsniveau dat zich uit in cultuur, en gedrag.'

Hoe bedoelt u dat, die verschillen vallen toch samen?

'Nee, niet helemaal. Uit veel modern onderzoek blijkt dat opleidingsniveau een betere voorspeller is voor bijvoorbeeld stemgedrag of partnerkeuze, dan de sociaal-economische positie. Als ik mezelf neem, ik ben wetenschappelijk medewerker en dus in loondienst. Ik verdien goed maar er zijn laag opgeleide mensen met een eigen bedrijf met een veel hoger inkomen dan ik heb. Neem bijvoorbeeld de vastgoed-boys die Pim Fortuyn steunden. Die mensen kom je als hoogopgeleide, linkse stadsbewoner niet tegen. Opleiding is echt essentieel in het sociale verschil dat ik beschrijf en geld of inkomen veel minder. De tweedeling op basis van opleiding zie je ook in de politiek terug. Mark Bovens, Utrechtse hoogleraar Bestuurskunde, noemt dat de diploma-democratie; in de politiek hebben vooral mensen met een hogere opleiding het voor het zeggen. Dat is ook bij jullie het geval. Sinds het vertrek van Jan Marijnissen uit de fractie zijn alle Tweede Kamerleden van de SP hoogopgeleid.

Overigens is de groep van hoogopgeleiden natuurlijk geen eenheidsblok. De grachtengordel als culturele elite behoort ertoe, maar ook het kapitaal uit Wassenaar en de categorie van hoogopgeleide ambtenaren. Hetzelfde geldt trouwens voor de laag opgeleiden waar fabrieksarbeiders en boeren toe behoren. Ook daar bestaan scheidslijnen, maar die zijn niet zo groot als die tussen de hoog- en de laag opgeleiden.'

Hoog- en laag opgeleiden leven dus langs elkaar heen?

'Het culturele landschap is uit elkaar gevallen. Alleen met sommige sportgebeurtenissen zoals het WK-voetbal, lijkt Nederland nog een culturele eenheid. Verder leeft men inderdaad langs elkaar heen. Zelfs de media zijn gefragmenteerd, terwijl mensen vroeger allemaal dezelfde programma's op televisie zagen.

Dat heeft met opleiding te maken, maar er zijn natuurlijk meer factoren die deze fragmentatie hebben bevorderd. Ik noemde de ontkerkelijking al, maar ook de individualisering is van belang. Vroeger werd cultuur van bovenaf doorgegeven. Katholieken en protestanten deden dat via de zuilen, maar ook de socialisten werkten aan de verheffing

van de arbeiders door ze met de hogere cultuur in contact te brengen. De jaren zestig zijn in dat opzicht een echte breuk geweest.

Er ontstond een sfeer van 'dat maak ik zelf wel uit', wat ook weer te maken had met de enorme toename van het aantal studenten. Zo veroorzaakte het toegenomen opleidingsniveau ook een andere instelling onder de mensen. Cultuur was niet langer iets wat van boven naar beneden werd doorgegeven, maar de opvatting vatte post dat alle cultuuruitingen gelijkwaardig waren.'

Krijgt de jaren zestig-generatie nou ook al de schuld van het cultureel uiteenvallen van ons land?

'Er is niets mis met het streven naar een egalitaire samenleving met meer vrijheid voor het individu. Maar dat streven sloot ook perfect aan op de individualistische ideologie van het neoliberalisme, waardoor de solidariteit tussen mensen steeds meer onder druk kwam te staan.

In de jaren zestig werd het probleem duidelijk met de uitoefening van macht. De macht werd informeler – studenten mochten hun hoogleraar ineens bij de voornaam noemen – maar bleef natuurlijk wel bestaan. Die hoogleraar bleef de studenten gewoon beoordelen, maar voelde zich steeds meer prettig bij deze zichtbare uitoefening van macht. Er ontstond een soort vermijdingsgedrag, door net te doen of de machtsverhoudingen niet bestonden. Maar daarmee gaat macht niet weg! En bovendien: mensen hebben toch behoefte aan legitiem gezag – gezag waar ze in geloven.'

Ondanks alle problemen is het toch wel een goede ontwikkeling dat het opleidingsniveau van de mensen gemiddeld stijgt?

'Natuurlijk, maar we constateren de laatste jaren wel dat die stijging onder jongeren stopt. De grote toename van het aantal hbo- en universitaire studenten heeft zich voorgedaan in de jaren zestig en zeventig, maar is daarna weer wat afgevlakt. Dat heeft misschien ook te maken met het feit dat het niet eenvoudig is om maatschappelijk te stijgen.

Mensen komen in een ander milieu maar weten zich daar vaak niet goed raad mee. Voor studenten bestond vroeger het corps waar ze de omgangsregels van de bovenste lagen leerden, maar die regels liggen niet meer zo vast. Eigenlijk gaat achter de hele informalisering een geniepige vorm van uitsluiting schuil. De regels zijn onduidelijk, je denkt dat je erbij hoort, maar mensen hebben gelijk door of je er wel of niet bij hoort, op basis van jouw gedrag.

Als kinderen uit de arbeidersklasse vroeger gingen studeren, dan gingen ze op spraakles om hun accent af te leren. Dat hoeft nu niet meer – en dat willen mensen ook niet meer! – maar dat maakt je wel tot in lengte van dagen herkenbaar.'

Zoals Marco van Basten, die geen lid van de Bloemendaalse golfclub mocht worden?

'Ja, maar dat is wel een heel extreem voorbeeld. Die Bloemendaalse bovenlaag is maar extreem klein; het probleem is veel breder. Het is echt heel moeilijk om het goed te doen in een nieuw milieu als je daar niet in bent geboren. Juist de moderne opstelling dat je gewoon jezelf moet zijn, maakt dat mensen door de mand vallen. Iemand gaat dan bijvoorbeeld in de universiteitskantine aan tafel een mop vertellen zonder te beseffen dat men dat daar

Foto: Thomas Schlipper / Hollandse Hoogte

‘Alleen met sommige sportgebeurtenissen zoals het WK-voetbal, lijkt Nederland nog een culturele eenheid.’

gewoon niet doet. Met humor is niets mis, maar moppen-tapperij dat is daar een brug te ver.’

Niet alleen het gevoel voor humor verschilt, maar die verschillen zijn ook nog eens groter geworden?

‘Het klinkt misschien banaal, maar het is heel moeilijk om om te gaan met iemand die jouw gevoel voor humor niet deelt. Dat verschil is echt toegenomen. Vroeger keek iedereen naar Wim Kan; nu vind je of Andre van Duin of Freek de Jonge leuk. De aanhangers van die twee worden gescheiden door tamelijk strikte grenzen. Die grenzen staan voor een ingrijpende tweedeling, want als je niet met elkaar kunt lachen dan heb je een probleem. Mensen trouwen ook minder dan voorheen met elkaar over de grenzen van de sociale groep heen. Wat wil je ook, als je niet samen kunt lachen.’

Is er aan die groeiende sociale afstand tussen hoog- en laagopgeleiden iets te doen, of is dat onmogelijk?

‘Als wetenschapper vind ik het moeilijk om daar een antwoord op te geven. Ik zou je kunnen zeggen dat het is zoals het is en dat mensen het blijkbaar zo willen. Maar als persoon kan ik wel redenen bedenken waarom het misschien schadelijk kan zijn. Een mogelijke aanpak is echter lastig. We moeten bij de fragmentering in de samenleving wel bedenken dat er ook tegenkrachten zijn. Nederland is nog steeds een tamelijk homogeen land, je zou zelfs kunnen beweren dat het vele onderlinge gekibbel een aanwijzing is voor een grote onderlinge betrokkenheid. Als je ruzie maakt, dan ben je ook met elkaar bezig. Een van de weinige dingen die ons bindt, is dat we allemaal Nederlanders zijn en dat ook zo voelen. De Nederlandse natiestaat is heel solide en daar mogen we best trots op zijn. De natiestaat is immers het enige niveau waarop de democratie echt goed werkt en wat mensen bij elkaar houdt.

Plannen die bedacht worden om verbindingen tussen mensen te vergroten, komen vaak erg geforceerd over. Het

moet op een natuurlijke wijze gaan en daar is onderwijs belangrijk in. In de klas en op het speelveld komen mensen elkaar noodzakelijkerwijs tegen en leren ze elkaar kennen. De heel vroege scheiding tussen hoog- en laagopgeleiden die we in Nederland kennen, zou volgens mij dan ook moeten veranderen. Nu worden kinderen op hun twaalfde al ingedeeld en komen hoog- en laagopgeleiden elkaar nauwelijks meer tegen.

In de discussie over het onderwijs gaat het nu vaak alleen maar over de kleur van de leerlingen, maar veel belangrijker dan die kleur is de sociale achtergrond. Het onderwijs is heel belangrijk voor de burgerschapsvorming. Overigens heeft de SP vooral in de periode-Marijnissen laten zien dat het mogelijk is om de tweedeling op te heffen; de grachten-gordel, en bijvoorbeeld ook veel van mijn studenten, en laag opgeleiden herkenden zich beide in zijn verhaal over sociale gelijkheid en rechtvaardigheid. Maar dat is uitzonderlijk. Maatschappelijk is het problematisch dat mensen zo weinig over hun grenzen heen kijken.’

Onderwijs en de natiestaat zijn volgens u de sleutelbegrippen om de verschillende groepen weer bij elkaar te brengen?

‘Zeker, nationalisme heeft lange tijd in een kwade reuk gestaan en is eigenlijk gekaapt door politiek rechts, maar er is weinig mis met een gezonde dosis nationalisme. Het is dan wel belangrijk dat dat een vorm van nationalisme is die niet te uitsluitend wit-autochtoon is. Daar ligt een belangrijke uitdaging voor de politiek – en gezien het huidige klimaat zal dat dan wel van de traditioneel linkse partijen moeten komen. Nationalisme is niet alleen maar slecht: het bevordert de eenheid, het gevoel van samenzijn – en is een belangrijke basis voor solidariteit. Europa doet dat nog niet, misschien in de toekomst ooit wel, maar daar is de Unie nu nog te ondemocratisch voor. Op het niveau waar de democratie het best werkt, moeten we elkaar vinden en dat is in heel Europa nog steeds de natiestaat. En het onderwijs zie ik – zoals ik al gezegd heb – als een belangrijke voedingsbodem voor burgerschap.’

HET IS GEWOON EEN KWESTIE VAN KLASSENSTRIJD

INTERVIEW MET PROF. DR. ALFRED KLEINKNECHT OVER DE AOW-DISCUSSIE

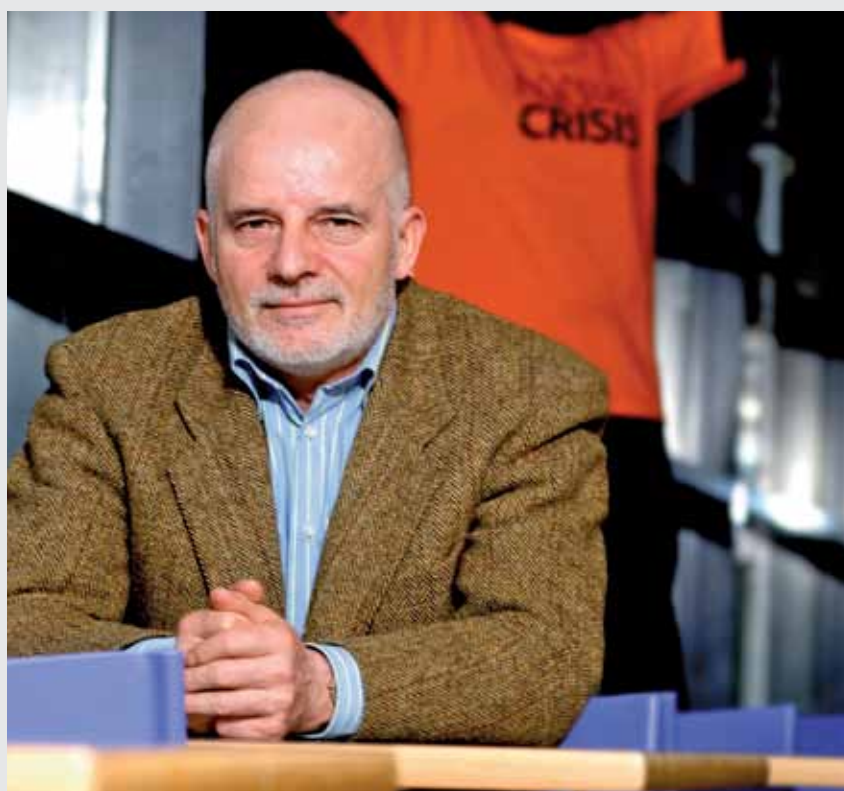
Tekst: Sjaak van der Velden Foto: Jacqueline de Haas / Hollandse Hoogte

De race lijkt gelopen, de AOW-leeftijd gaat omhoog en ook de pensioenleeftijd gaat mee. Het wordt in de politiek als ouderwets beschouwd om je hiertegen te verzetten en ook de vakbeweging lijkt het hoofd in de schoot te leggen. Alleen de SP verzet zich in Den Haag nog tegen de aangekondigde verhogingen. Tijd voor een gesprek met de econoom Alfred Kleinknecht, die het niet eens is met de meeste van zijn vakbroeders die de noodzaak van langer doorwerken massaal propageren. In zijn kamer aan de TU Delft stond hij me gehaast te woord, omdat de reporters van Radio 1 al stonden te wachten om hem ook een interview af te nemen. Zijn uitleg voor de Spanning-lezers was er niet minder duidelijk om.

Is het echt zo nodig voor de economie dat mensen langer doorwerken? Omdat er anders dadelijk te weinig mensen zijn om al het werk te verrichten?

‘Het begint er al mee dat dé economie of dé arbeidsmarkt eigenlijk niet bestaan, die zijn namelijk behoorlijk gesegmenteerd. Er bestaan meerdere arbeidsmarkten naast elkaar en die zijn echt door schotten van elkaar gescheiden. In het bovenste segment is vrijwel altijd krapte; er is bijvoorbeeld bijna voortdurend een tekort aan goed geschoolde IT-ers. In hoog- en in laagconjunctuur. Aan de onderkant van de arbeidsmarkt is dat heel anders, daar is vrijwel altijd een overschot aan arbeid. Neem de schoonmakers, die zijn relatief laag geschoold en daarom eenvoudig te vervangen door anderen. De werkgever kan daar gemakkelijk zeggen ‘voor jou, tien anderen’. Dat geldt in economisch slechte tijden, maar ook in een hoogconjunctuur gaat dat in die sector gewoon door. Daar is de teneur voortdurend dat mensen aan het werk mogen als ZZP’er of op een tijdelijk contract of in ieder geval tegen miserabele voorwaarden.

Juist aan de onderkant van de arbeidsmarkt treft de flexibilisering – want daar hebben we het over bij de voorgestelde AOW-hervormingen – de mensen het hardst. En dat heeft niets te maken met globalisering of de technologische ontwikkeling. Dat wordt vaak beweerd, maar het is flauwekul. Er is geen dwingende reden die bepaalt dat de globalisering of technologische ontwikkeling tot flexibilisering van de arbeid moeten

leiden. Het is gewoon een gevolg van vraag en aanbod en dus de machtsverhouding tussen arbeid en kapitaal.’

Het lijkt wel of ik daar Marx hoor.

‘Dat is ook zo. Kijk, het woord klassenstrijd wordt in de academische wereld niet meer gebruikt. Vroeger had men het wel over klassenstrijd, maar sinds de werkgevers het initiatief hebben genomen en de lakens uitdelen, willen academici dat woord niet meer gebruiken.

Marx zou inderdaad zeggen dat de werkgevers nu proberen om een voldoende groot industrieel reserveleger in stand te houden. Interessant

is dat de theorie van Marx in een rechts jasje terug is gekeerd, namelijk als de theorie van de ‘natuurlijke’ werkloosheidsvoet. Dat betekent: er moet een voldoende groot overschot aan werkzoekenden zijn. Dan is er voldoende concurrentie om schaarse banen en kan men de loonontwikkeling beter in de hand houden. In Nederland wordt deze ‘natuurlijke’ werkloosheid overigens op ca. 5 procent geschat. Dus, met minder dan 5 procent werklozen zit Nederland in de gevarenzone: mensen worden dan mogelijk te veeleisend. Dan steekt het risico van een loonprijspiraal de kop op!’

Gaat het dan echt om een bewuste strategie van de werkgevers?

‘Dat kun je gerust zeggen, ja. Daarom vinden de discussies over verhoging van de pensioenleeftijd in alle Europese landen plaats. Als je naar Spanje kijkt: daar is de werkloosheid schrikbarend hoog. Er is 40 procent jeugdwerkloosheid! Toch gaat de pensioenleeftijd daar ook omhoog, waardoor de ouderen nog later hun plek vrijmaken voor de jongeren. De lijn van rechts is duidelijk: voer de werkloosheid op en dan verschuiven de machtsverhoudingen vanzelf. Ze mogen Marx en de klassenstrijd dan dood hebben verklaard, maar dit is gewoon ordinaire klassenstrijd van het kapitaal tegen de arbeid! Het pakt natuurlijk overal anders uit. Aan de bovenkant, waar de arbeidsmarkt veelal krap is, merkt men er zo niet veel van. Maar aan de onderkant ontstaat door de groeiende flexibilisering groeiende armoede. Daar komen rafelranden van werkende armen. Zo ontstaat, om de begrippen van Marx nog een keer te gebruiken, een lompenproletariaat en het is vanouds bekend dat juist rechts daar zijn voordeel mee doet. Dat verklaart de groei van Wilders ook voor een deel. Hij verwoordt de rancune van de verliezers.’

Samengevat zegt u dus dat de arbeidsmarkt wordt geflexibiliseerd en mensen tegelijk langer moeten doorwerken om een overschot op de arbeidsmarkt in stand te houden zodat de lonen onder druk blijven staan.

‘Daar komt het wel op neer.,

Als mensen steeds ouder worden, is het dan niet logisch dat ze ook langer doorwerken? Dat is althans wat de voorstanders van een verhoging van de pensioenleeftijd steeds beweren.

‘Dat geldt niet voor alle mensen, maar van mij mag er morgen een wet worden aangenomen die bepaalt dat hoogleraren zoals ik tot hun zeventigste moeten doorwerken. We hebben een mooie baan en verdienen goed, dus ik zie daar geen enkel probleem in. Het zou ook nuttig zijn voor de maatschappij als hoogopgeleiden langer doorwerken. Ze beginnen vaak op latere leeftijd te werken dan laagopgeleiden en pensionering met 65 (of eerder) is verspilling van kenniskapitaal. (Hoogopgeleiden

kunnen ook ruimer premie en belasting afdragen voor de financiering van de vergrijzing en bovendien kunnen ze zo iets terug doen voor de ruim gesubsidieerde studies die ze mochten volgen.)

De hoogopgeleiden zitten meestal in segmenten van de arbeidsmarkt waar krapte heerst en dus is het ook minder moeilijk om boven de 50 je baan te behouden.’

Ontstaan er zo dan geen nieuwe problemen? Nu heeft de AOW het karakter van een volksverzekering, als je gaat differentiëren dan verdwijnt dat karakter. Wat doe je dan met huisvrouwen bijvoorbeeld. Ook klagen jonge werklozen nu al dat de ouderen op hun stoel blijven zitten en geen plaats maken. Als die hoogopgeleide ouderen langer doorwerken, dan wordt dat probleem toch alleen maar groter?

‘Dat zijn inderdaad problemen die opduiken bij differentiatie. Je zou ook kunnen differentiëren op inkomen of opleidingsniveau, maar leeftijd is het eenvoudigst te controleren. Toch denk ik wel dat er iets dergelijks moet gebeuren. Nu krijgt een universitair geschoolde ook op zijn 65e al AOW, terwijl het juist gerechtvaardigd zou zijn als ze langer doorwerken. Ze beginnen al op latere leeftijd te werken en hun studie heeft de maatschappij heel veel geld gekost. Ieder jaar dat ze doorwerken, betalen ze daar meer van terug.’

Zou het dan niet voldoende zijn om die mensen in ieder geval het recht te geven door te werken? Nu word je als academicus afgeserveerd als je ouder dan 65 bent, terwijl je misschien best verder kan en wil doorwerken.

‘Mee eens. Bijvoorbeeld: mensen met universitaire diploma’s krijgen AOW met 70, hbo’ers met 68, de rest blijft 65, tenzij ze kunnen aantonen dat ze al 45 jaar verzekeringsplichtig gewerkt hebben; in dat geval mag de AOW ook voor 65 ingaan.’

Dat gaat dan nog om de mensen die tot hun 65e of langer doorwerken. Toch is er een aanzienlijke groep die jonger is en al aan de zijlijn staat. Kunnen we die niet beter eerst aan het werk helpen?

‘Er zijn inderdaad heel wat mensen van rond de 55 die zich suf solliciteren en geen baan vinden, of af en toe een baantje van een jaar of zo. Ik heb

bijvoorbeeld de indruk dat herintredende vrouwen, ook al hebben ze alle diploma’s, het heel lastig hebben een baan te vinden. Laat de werkgevers niet zeuren over krapte en onvervulde vacatures, maar stoppen met leeftijds- en seksdiscriminatie.’

Maar is er wel een reëel probleem met de vergrijzing? Een steeds groter deel van de bevolking is oud en mensen worden gemiddeld steeds ouder. Als die ouderen niet werken, dan moeten jongeren daar toch voor opdraaien?

‘Nederland heeft sinds 1982 een beleid gekend van loonmatiging. Daardoor, en dat roep ik al jaren, hadden werkgevers te weinig prikkels om de arbeidsproductiviteit te verhogen. Ze investeerden te weinig in moderne, dure productietechnieken maar liever in goedkope arbeid. De groeivoeten van de arbeidsproductiviteit zijn in de Nederlandse economie sinds midden jaren tachtig stelselmatig lager dan het Europees gemiddelde. Over een periode van 25 jaar laat je dan heel veel productiviteitswinst liggen. Als we die winst wel hadden gepakt, dan was er nu veel minder noodzaak om langer door te werken. Ik zou zeggen, als je de gevolgen van de vergrijzing wilt bestrijden, zorg er dan voor dat de productiviteit per gewerkt uur omhoog gaat. Dan kun je met minder mensen steeds meer produceren. Maar in Den Haag hebben ze hier geen oog voor omdat ze loonmatiging heilig hebben verklaard.’

De algemene gevolgtrekking die we uit het gesprek met professor Klein-knecht kunnen maken is dat er geen economische noodzaak is om langer door te werken. De oproepen om dat wel te doen zijn ingegeven door pogingen van de werkgevers om de arbeidsmarkt te verruimen want meer aanbod van arbeid zorgt voor druk op de lonen.

Daarnaast vindt hij het uit het oogpunt van rechtvaardigheid en economische efficiency echter geen slecht plan om in de pensioenleeftijd te differentiëren zodat goedbetaalde hoogopgeleiden langer doorwerken. Deze differentiatie is overigens makkelijk in te voeren: alles wat je nodig hebt is een betrouwbare diploma-administratie (door een instelling zoals het kadaster).

EEN KOMENDE STRIJD TUSSEN DE GENERATIES?

Tekst: Paul de Beer* Foto: Smeele / Hollandse Hoogte

Met de deelname van de partij 50Plus aan de Statenverkiezingen van maart lijkt de tijd van de ouderenpartijen terug te keren. Blijkbaar acht een deel van de ouderen – of senioren zoals zij zichzelf liever noemen – de tijd gekomen om hun belangen veilig te stellen tegen dreigende verslechtingen. Volgens Jan Nagel, lijsttrekker van de nieuwe partij voor de Eerste Kamer, dreigen de ouderen als gevolg van het kabinetsbeleid 10 procent in inkomen achteruit te gaan. Tegenover deze ouderen, die zichzelf als voornaamste slachtoffer van de komende bezuinigingen zien, staan echter anderen die menen dat de ouderen de dans ontspringen en dat juist de jongeren het kind van de rekening zijn.

Vooral de babyboomers moeten het in de media regelmatig ontgelden: zij hebben jarenlang geprofiteerd van allerlei publieke voorzieningen die worden afgeschaft nu de volgende generatie ervan gebruik wil maken. De VUT is daarvan het bekendste voorbeeld. Maar in de toekomst dreigt dit ook voor de AOW te gelden. De jongeren betalen voor de AOW van de huidige ouderen, maar of er tegen de tijd dat zij zelf oud zijn, nog een fatsoenlijke AOW-uitkering zal zijn, staat te bezien. Het niet verhogen – en in een enkel geval zelfs verlagen – van de pensioenen, waartoe veel pensioenfondsen zich de afgelopen tijd gedwongen zagen, lijkt echter weer vooral ten koste te gaan van de (huidige) ouderen. Terwijl de jongeren nog een lange tijd hebben om de vermindering van hun pensioenopbouw in te lopen, kunnen de huidige gepensioneerden slechts hun verlies aan koopkracht accepteren. Het Centraal Planbureau merkte daarbij ietwat cynisch, maar op zich wel terecht, op dat de oudste gepensioneerden hieronder relatief weinig te lijden hebben, omdat zij nog maar weinig jaren te leven hebben...

Kortom, er zijn uiteenlopende interpretaties van wie nu de zwaarste klappen krijgt. Maar er lijkt weinig verschil van mening dat er sprake is van een belangentegenstelling – en wellicht zelfs een belangenstrijd – tussen jong en oud. Is dit ook werkelijk zo?

In de meeste elementaire vorm natuurlijk wel. Het nationaal inkomen dat we gezamenlijk in een jaar tijd verdienen moet verdeeld worden over

jongeren (65-minners) en ouderen (65-plussers). Hoe meer de eerste groep krijgt, hoe minder de tweede, en vice versa. Omdat het inkomen dat moet worden verdeeld voor het overgrote deel door de jongeren (lees: de werkenden) wordt verdiend, vraagt herverdeling naar de groep ouderen om solidariteit van de jongeren. Aangezien de groep ouderen als gevolg van de vergrijzing groeit, wordt een steeds groter beroep gedaan op de solidariteit van de jongeren.

Tegelijkertijd wint de groep ouderen aan electorale macht en kan daarmee proberen hun 'verworven rechten' veilig te stellen. Zo bezien lijkt een toenemende spanning of zelfs strijd tussen de generaties onvermijdelijk.

Toch is er reden om de (vermeende) belangentegenstelling tussen jong en oud te relativiseren. De belangrijkste reden daarvoor is, heel simpel, dat jongeren ook oud worden. In het vooruitzicht dat zij later zelf oud

zullen zijn, hebben jongeren er alle belang bij om ook rekening te houden met de belangen van ouderen. Doen zij dat niet, dan hoeven zij er niet op te rekenen dat de generatie die na hen komt, solidair met hen zal zijn tegen de tijd dat zij zelf oud zijn. Simpel gesteld: als de huidige jongeren weigeren de stijgende kosten van de AOW op te brengen, dan zullen zij zelf in de toekomst ook niet op een AOW-uitkering hoeven te rekenen. Solidariteit van jongeren met ouderen is, zo bezien, dus eigenlijk solidariteit met jezelf op latere leeftijd. Hier past wel een belangrijke ‘maar’ bij. De toekomst is immers onzeker. Als jongeren nu solidair zijn met de huidige ouderen, biedt dat geen garantie dat zij in de toekomst ook kunnen rekenen op de solidariteit van de generatie na hen. Die onzekerheid betreft twee factoren, namelijk het beleid en de economie.

JONGEREN WORDEN OOK OUD

Het belang van de eerste factor behoeft weinig uitleg. Als voorzieningen voor ouderen in de toekomst worden verslechterd, moeten jongere generaties er wel aan bijdragen, maar profiteren zij er later niet van. Dus nu opdraaien voor de stijgende AOW-lasten biedt geen garantie dat je in de toekomst zelf AOW zult ontvangen. Bedenk echter dat de jongeren zelf in belangrijke mate beslissen of er in de toekomst nog een fatsoenlijke AOW-uitkering zal zijn, simpelweg omdat zij over, pakweg, tien of twintig jaar op de belangrijkste politieke posities zullen zitten.

Het is echter belangrijk dat men zich realiseert dat alleen al de onzekerheid over toekomstige aanspraken het maatschappelijke draagvlak voor een voorziening kan aantasten. Daarmee kan een uitspraak over de ‘onhoudbaarheid’ van de AOW, het pensioen of het zorgstelsel gemakkelijk een zichzelf waarmakende voorspelling worden. Als jongeren er niet meer op vertrouwen dat zij in de toekomst aanspraak kunnen maken op een voorziening, neemt de bereidheid om ervoor te betalen af, waarmee de betreffende voorziening inderdaad onhoudbaar wordt...

De onzekerheid over de economie op langere termijn leek lange tijd geen serieuze bedreiging te vormen voor onze voorzieningen voor de oude dag.

Vooral ons pensioenstelsel, gebaseerd op sparen voor later (kapitaaldekking), leek veel beter bestand tegen schommelingen in de economie, maar ook demografische ontwikkelingen, zoals de vergrijzing, dan de pensioenen in veel andere landen die (hoofdzakelijk) worden gefinancierd uit de lopende premies (omslagstelsel). Door de naweeën van de kredietcrisis, maar ook door de onverwacht sterke stijging van de levensverwachting, blijkt ons stelsel ineens veel minder zeker te zijn dan de meeste mensen dachten. De reden daarvoor is echter niet, zoals vaak wordt gesuggereerd, dat de pensioenfondsen zijn verzwakt door dalende aandelenkoersen en een lage rente (die toekomstige verplichtingen ‘duurder’ maakt). De reden is veel meer dat de kredietcrisis heeft duidelijk gemaakt hoe onzeker de toekomst is. De veronderstelling dat we, door te sparen, ons tientallen jaren vooruit kunnen indekken tegen toekomstige risico’s is een illusie. Maar dat gold vóór de kredietcrisis al net zo goed als nu. De toekomstige economische ontwikkeling is fundamenteel onzeker. Daarmee doel ik niet op het gevaar van grote rampen, zoals een wereldoorlog, een wereldwijde voedselcrisis of de klimaatverandering. Het gaat over ogenschijnlijk eenvoudige vragen als: hoe sterk zal de economie de komende decennia groeien (of niet groeien), hoe sterk zal de koopkracht stijgen (of dalen), hoe zullen de aandelenkoersen zich ontwikkelen? Niemand kan daarop zelfs maar bij benadering een betrouwbaar antwoord geven. Het is dan ook te veel gevraagd om van pensioenfondsen te eisen dat zij de toekomstige pensioenaanspraken kunnen garanderen. Dat is eenvoudigweg onmogelijk.

Dat betekent niet dat de ‘dekkingsgraad’ van pensioenfondsen niet van belang is. Nee, het betekent dat pensioenfondsen geen garanties kunnen bieden: het toekomstige pensioen is per definitie onzeker. Voor de AOW en de (gezondheids)zorg geldt in principe hetzelfde. Maar daarmee leidt deze fundamentele economische onzekerheid ook weer tot grotere beleidsonzekerheid. En aangezien beleidsonzekerheid, zoals hierboven betoogd, het draagvlak kan aantasten, dreigen we in een neer-

waartse spiraal terecht te komen van toenemende onzekerheid en afbrokkelend draagvlak. Daardoor ziet de toekomst van de voorzieningen voor ouderen er niet rooskleurig uit en lijkt een strijd tussen de generaties toch haast onontkoombaar.

LEVEN MET ONZEKERHEID

De enige ontsnapping uit deze vicieuze cirkel is, dat we leren leven met onzekerheid. De belangrijkste reden voor de huidige onrust over de AOW en de pensioenen is dat we zo lang dachten dat beide, zowel in beleidsopzicht als in economisch opzicht, zeker waren. Dat leverde jarenlang een groot vertrouwen in, en een sterk draagvlak voor het stelsel op. De recente koerswijziging in het beleid – verhoging van de AOW-leeftijd, bevriezing of verlaging van de pensioenuitkeringen – zien velen als verraad aan eerdere beloftes. De schade die dit heeft toegebracht aan het vertrouwen en het maatschappelijk draagvlak, valt niet te herstellen door nieuwe, maar meer bescheiden, beloftes te doen. Die zullen net zo ongeloofwaardig zijn als de oude beloftes. Politici en belangenbehartigers (zoals vakbonden) zullen juist moeten erkennen dat we geen harde beloftes kunnen doen. Dat is voor hen even slikken: kan ik daar bij mijn achterban mee aankomen? Maar zonder beloftes hoeft de burger nog niet slechter af te zijn. Het betekent slechts dat politici en vakbondsbestuurders niet langer pretenderen de problemen van over tien of twintig jaar op te lossen. In plaats daarvan richten zij zich op het hier en nu, waarover zij wel iets te zeggen hebben. Dus als het onvermijdelijk is te bezuinigen, rechtvaardig harde ingrepen dan niet met een beroep op een zeer onzekere verre toekomst, maar met een eerlijke verdeling van de huidige pijn. Alleen door minder te beloven kan het vertrouwen in ons stelsel worden hersteld en een strijd tussen de generaties worden voorkomen.

**Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam (Henri Polak leerstoel voor arbeidsverhoudingen), verbonden aan het Amsterdams Instituut voor ArbeidsStudies (AIAS) en De Burcht (Centrum voor Arbeidsverhoudingen).*

OVER ONZEKERHEDEN EN BEHOEFTE AAN ZEKERHEID

Tekst: Arjan Vliegenthart en Hans van Heijningen Foto: flickr.com

De bijdrage van Paul de Beer geeft mooi weer hoe lastig het is om de toekomst van de oudedagsvoorziening te voorspellen. Zijn bijdrage over de houdbaarheid van onze AOW en het maatschappelijk draagvlak daarvoor onder ouderen en jongeren werpt een licht op de huidige discussie die we niet vaak tegen komen. De Beer betoogt dat zowel het beleid als de economische ontwikkeling twee factoren zijn die maken dat zekerheden met betrekking tot de toekomst van de AOW niet te geven zijn. Zijn conclusie is dat we moeten leren leven met deze onderzekerheden. En inderdaad, in de politiek is veel onzeker. Wat vandaag in steen gebeiteld leek, kan er morgen heel anders uitzien.

Tegelijkertijd stelt dat ons wel voor de vraag hoe we zekerheden waar veel mensen in onze samenleving aan hechten, kunnen waarborgen voor de toekomst. Zeker als het gaat om verworvenheden die het volgens ons waard zijn om verdedigd te worden. In het geval van de AOW gaat het overigens om een deel van onze verzorgingsstaat die lange tijd geen vanzelfsprekendheid was. Onze oudedagsvoorzie-

ning is de uitkomst van een politieke strijd, die door vorige generaties is geleverd en die inderdaad niet zonder slag of stoot overleefd gehouden zal worden in een tijdsgewricht waarin de neoliberale ideologie van economisch nut leidend is.

Dat geldt ook voor het in stand houden van de solidariteit tussen generaties. Voor veel mensen is deze waarde overigens nog springlevend, maar het is zeker niet uitgesloten dat deze waarde in de toekomst minder vanzelfsprekend zal zijn. Maar ook dit is de uitkomst van een politiek debat en de keuzes voor beleid die daaruit volgen. Solidariteit is geen vanzelfsprekendheid, op geen enkel terrein. Het zal iedere keer weer opnieuw georganiseerd en onderhouden moeten worden.

Politiek bestaat uit keuzes maken. Dat geldt ook voor de AOW. Wie ervoor kiest om de rekening van de crisis niet neer te leggen bij de veroorzakers, zoals de banken, wie niet van de sterkste schouders wil vragen om de zwaarste lasten te dragen en wie niets wil doen aan de hypotheekrenteaftrek voor de duurste huizen, die ontkomt er wellicht niet aan de AOW te verhogen. Maar er zijn alternatieven, die het waard zijn om in beleid om te zetten. Juist voor een partij als de SP ligt daar de taak om de politieke strijd aan te gaan. Om in stand te houden wat wij waardevol vinden en dit mee te nemen naar een volgende generatie.

DE GEBROKEN BELOFTEN VAN GEERT WILDERS

Tekst: Redactie Foto: Herman Engbers / Hollandse Hoogte

Geert Wilders stelt zijn PVV maar wat graag voor als een partij die sociaal is voor de gewone, hardwerkende Nederlanders. In zijn verkiezingsprogramma voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2010 stonden dan ook mooie woorden over de verzorgingsstaat, de AOW-leeftijd en het aanpakken van de graai- en bonuscultuur. Maar uiteindelijk draait het natuurlijk niet om woorden, maar om daden. En dan blijkt de PVV plots een heel ander gezicht te tonen.

Het Wetenschappelijk Bureau van de SP presenteerde onlangs een rapport over het stemgedrag van de PVV in de Tweede Kamer. En dan vooral het stemgedrag sinds Wilders steun geeft aan de regering-Rutte. Directeur Arjan Vliegthart verklaart waarom zijn bureau dit onderzoek heeft gedaan: 'In het debat laat de PVV graag haar sociale gezicht zien, maar als puntje bij paaltje komt, wordt er anders gestemd. Niet iedereen in het land volgt die stemmingen dagelijks, daarom heeft het Wetenschappelijk Bureau de feiten op een rij gezet. Wat belofde Wilders en waar heeft de PVV daadwerkelijk mee ingestemd? We hebben in het bijzonder gekeken naar de moties die de PVV wel of niet heeft gesteund vanaf het moment dat VVD en CDA met gedoogsteun van de PVV zijn gaan regeren.'

TWEE GEZICHTEN

Volgens Vliegthart toont het rapport aan dat 'Henk en Ingrid' de woorden van Wilders niet blindelings moeten vertrouwen. Hij noemt enkele voorbeelden: 'Wilders zou een breekpunt maken van de AOW-leeftijd, maar verbrak die belofte binnen 24 uur na de verkiezingen. De uitverkoop van het openbaar vervoer in de grote steden, de huurders die nu uit hun huis worden gezet, de bouw van megastallen, het zijn allemaal gebroken beloften. De extra agenten, die er niet kwamen. De vercommercialisering van de zorg, die gewoon doorgaat. De hardwerkende mensen in de sociale werkplaats, die nu achter de geraniums verdwijnen. De elitetolwegen, waar alleen de rijken 130 kunnen rijden. Ik snap dat Wilders concessies moest doen om te kunnen

meeregeren, maar opvallend is dat de PVV zelfs beloften breekt die helemaal niet in het akkoord zijn vastgelegd.'

In 2010 toonde de PVV twee gezichten. In aanloop naar de verkiezingen sprak Geert Wilders hardvochtige taal richting moslims, maar hij sprak ook warme woorden over de hardwerkende burgers. De PVV zou een sociale partij zijn, die opkomt voor gewone mensen en wil strijden tegen de afbraak van de sociale zekerheid. Het verkiezingsprogramma van de PVV verwoordde op een aansprekende wijze de gevoelens van veel mensen in ons land. Mensen maakten zich zorgen over hun toekomst. Hoe moet het met me als ik mijn baan verlies? Wie zorgt er voor mij als ik ziek word? Is mijn pensioen nog wel zeker? Wilders schreef hierover in zijn verkiezingsprogramma het volgende: 'De Partij voor de Vrijheid zet zich in voor de verdediging van onze verzorgingsstaat. Onze met veel moeite opgebouwde verzorgingsstaat is een bron van trots. Alleen de PVV komt op voor het behoud van de verzorgingsstaat. De Partij voor de Vrijheid vecht keihard voor behoud van de AOW op 65 jaar. Voor de PVV is de handhaving van deze oudedagsvoorziening het enige breekpunt bij de formatie van een kabinet. Daarnaast wil de PVV een stringent beloningsbeleid voor de (semi) publieke sector, staatsondernemingen en financiële instellingen met staatssteun. Daarvoor geldt de Balkenendenorm als maximumsalaris en de bonuscultuur moet verdwijnen.'

Wat heeft Geert Wilders met zijn beloften aan de kiezers gedaan? Wat is

daarvan terug te vinden in het akkoord dat hij sloot met VVD en CDA? En welke politieke keuzes maakt de partij in werkelijkheid? Deze vragen vormen het uitgangspunt van het rapport.

We hebben de verkiezingsbeloften van de PVV vergeleken met het stemgedrag van de partij in de Tweede Kamer. We hebben in het bijzonder gekeken naar de moties die de PVV wel of niet heeft gesteund vanaf het moment dat VVD en CDA met gedoogsteun van de PVV zijn gaan regeren. Deze moties zijn uitspraken van de Kamer over het te voeren beleid en bij uitstek geschikt om politieke beloften te toetsen aan de politieke realiteit.

EEN HELE WASLIJST

Geert Wilders kan zich terecht beroepen op een aantal successen, zoals het in stand houden van de hypotheekrenteaftrek en het ontslagrecht. De verhoging van de AOW-leeftijd met vooralsnog één jaar zou je kunnen zien als half winst of half verlies: meer dan de PVV garandeerde (de AOW-leeftijd op 65 houden was voor Wilders 'het enige PVV-breekpunt'), maar minder dan VVD en CDA wilden.

Toch krijgen Henk en Ingrid het met de PVV niet gemakkelijk. De lijst met gebroken beloften is lang. In strijd met de gewekte verwachtingen stemde de PVV tegen het opstellen van een armoedebeleid en tegen gelijke rechten op WW en ziektewet voor flexwerkers. De PVV stemde voor bezuinigingen op jonggehandicapten en sociale werkplaatsen, voor het afschaffen van de alleenstaande-ouderkorting en voor het korten van de huurtoeslag. Dat laatste kost huurders met een laag inkomen ongeveer 180 euro per jaar.

De belofte van de PVV om tegen 'graiers en profiteurs' in actie te komen blijkt eveneens loos te zijn. De partij stemde tegen het invoeren van een Balkenendenorm in de cultuur-

sector en in de zorg. En voor de belastingvoordelen van het koningshuis. Gezinnen met een maandinkomen vanaf 1.950 euro mogen van de PVV niet meer in een sociale huurwoning gaan wonen. Lonen in de publieke sector worden dit jaar bevroren. Voor de verkiezingen eiste de PVV ‘absolute transparantie’ over de ontwikkeling van de koopkracht in Nederland, nu vindt de partij het niet meer nodig dat deze cijfers in de rijksbegroting worden gepubliceerd. Het rapport is rijkelijk voorzien van voetnoten waarin de precieze vindplaatsen staan van de plannen van de PVV en de uiteindelijke uitwerking die ze daaraan hebben gegeven tijdens debatten in de Tweede Kamer. Op internet (www.sp.nl/service/rapport/110216_pvbijlage.pdf) zijn de vindplaatsen integraal weergegeven. We tonen hier een kleine selectie.

1. De PVV stemde tegen gelijkwaardige rechten op WW en ziektewet voor flexwerkers. Kamerlid Vermeij van de PvdA diende de volgende motie in op 16 december 2010:

‘De Kamer, gehoord de beraadslaging, constaterende, dat flexwerkers dezelfde rechten hebben op uitkeringsduur en hoogte in de sociale zekerheid als werknemers met een vast contract; roept de regering op de gelijkwaardige behandeling van flexwerkers in de ZW en de WW in stand te houden, en gaat over tot de orde van de dag.’

Voor deze motie stemden Christen-Unie, D66, GroenLinks, PvdA, Partij voor de Dieren en de SP. Tegen

stemden CDA, SGP, VVD en de PVV waarmee deze motie werd verworpen.

2. Bij een discussie op 13 december over de topsalarissen in de cultuursector diende Jasper van Dijk van de SP de volgende motie in:

‘De Kamer, gehoord de beraadslaging, van mening, dat niemand in de gesubsidieerde cultuursector meer dient te verdienen dan een minister; verzoekt de regering een voorstel te doen voor een maximumsalaris in de cultuursector, en gaat over tot de orde van de dag.’

Deze motie werd gesteund door D66, GL, PvdA, PVDD en SP, maar verworpen omdat CDA, PVV, SGP, VVD tegen stemden. Weer een gemiste kans voor de PVV om het partijprogramma uit te voeren.

3. Eigenlijk was al vrij snel na het aantreden van de regering-Rutte duidelijk dat de PVV ook niet veel goeds in petto heeft voor de gewone hardwerkende Nederlander. Dat bleek wel toen op 28 oktober 2010 de volgende motie in behandeling werd genomen. De motie van Sadet Karabulut van de SP luidde:

‘De Kamer, gehoord de beraadslaging, constaterende, dat met de overeengekomen inkomensgrens van €33.000 veel huishoudens in de problemen zullen komen bij het vinden van geschikte woonruimte; constaterende, dat met een harde inkomensgrens de woningmarkt verder op slot zal raken en doorstroming zal worden geremd; van mening, dat huisvestingsmogelijkheden mede afhankelijk zijn van de gezinssamenstelling en regio, en dat

daarom de vaststelling van de doelgroep op basis van slechts het gezamenlijk jaarinkomen onvoldoende rekening houdt met de huisvestingsmogelijkheden van heel veel huishoudens; verzoekt de regering om de ministeriële regeling niet per 1 januari 2011 in te voeren, maar eerst opnieuw met de Europese Commissie in onderhandeling te treden om te komen tot een herziene definitie van de doelgroep die in aanmerking zou moeten komen voor vrijkomende sociale huurwoningen van toegelaten instellingen (woningcorporaties) zodat de Europese Commissie haar beschikking kan herzien, en de resultaten met de Kamer te overleggen, en gaat over tot de orde van de dag.’

Voor deze motie waren CU, GroenLinks, PvdA, PvdD, en de SP, maar omdat CDA, D66, SGP, VVD en PVV tegen stemden, werd deze motie verworpen.

‘VERRADERS’

De bovenstaande en tientallen andere voorbeelden maken duidelijk dat van Wilders’ belofte dat hij zou opkomen voor hardwerkende Nederlanders en een einde zou maken aan de graaicultuur in ons land niet veel terecht is gekomen. Tegenover een aantal successen, zoals het ontslagrecht en extra zorg voor ouderen – ook wel ‘de SP-elementen van het regeringsprogramma’ genoemd – staan heel veel voorbeelden van stemgedrag van de PVV dat haaks staat op haar verkiezingsprogramma.

Opvallend is dat dit ook vaak gebeurde op onderwerpen waar de PVV zich in het gedoogakkoord helemaal niet op had vastgelegd. Geert Wilders zaait teleurstelling. Buschauffeurs in Den Haag noemen hem en zijn partij ‘verraders’. De PVV beloofde de vervoersbedrijven HTM, RET en GVB te beschermen tegen de aanbestedingen, die het lokale vervoer in Den Haag, Rotterdam en Amsterdam zouden uitkleden en de arbeidsvoorwaarden van het personeel zouden verschromelen. De PVV zit aan de knoppen, maar laat de buschauffeurs in de steek. En dat geldt voor veel meer mensen die bij de vorige verkiezingen vertrouwden op de sociale beloften van Geert Wilders: huurders, mensen met een handicap, politieagenten. Met dit onderzoek presenteren wij de daden van de PVV.

**HIER WOONT
EEN
ONDERKRUIPER
van de
OMMELANDEN**

NIET MEEDOEN! NIET MEEDELEN?

Tekst: Sjaak van der Velden

Dit affiche heeft ooit bij iemand op de deur of het raam gehangen. Daarmee werd de persoon in kwestie voor de gehele gemeenschap gebrandmerkt als een onderkruiper. Tegenwoordig noemt men zo iemand dan in de pers heel netjes een werkwillige. Daarmee wordt aan het gedrag van iemand die niet solidair is met zijn collega's een positieve draai gegeven. Een werkwillige heeft immers iets zieligs. Hij (of zij) zou best willen werken, maar dat wordt onmogelijk gemaakt door de oproerkraaiers die het werk hebben neergelegd. Vergeten wordt dan natuurlijk wel dat ook stakers werkwillig zijn. Ze willen zo weer aan het werk gaan, als eerst maar aan hun eisen wordt voldaan. Door het woord werkwillige te gebruiken voor niet-stakers worden stakers in een kwaad daglicht gesteld.

In de negentiende eeuw ging het er bij stakingen soms heet aan toe. Zo is van een staking uit 1823 de kreet van stakers overgeleverd dat als iemand niet meedoet hij een klap met de spade kon verwachten, tussen 'hals en schouders'. Uit latere jaren zijn gevallen bekend waarbij onderkruipers getraakteerd werden op een stevig pak slaag en in de jaren dertig is in Rotterdam door stakers de huwelijksdag van een onsolidaire collega danig verpest. Arbeiders die na een dag werken huiswaarts keerden, hadden het soms zwaar te verduren als een hele stoet stakers en sympathisanten hen naar huis begeleidde.

Tegenwoordig is dat allemaal niet meer goed mogelijk omdat vrijwel niemand meer vlak bij het werk woont en de meesten snel in de auto stappen.

Het affiche is gebruikt in augustus 1952 bij een staking van 171 arbeiders aan de coöperatieve zuivelfabriek De Ommelanden in Groningen. Deze staking was een van de weinige die door het NVV (de

voorloper van de FNV) in de eerste vijftien jaar na de oorlog werden gesteund. De directie wilde namelijk de CAO, waarin een betere pensioenregeling en vakantietoelage waren geregeld, niet tekenen en dat was voor de bonden natuurlijk tegen het zere been. Daarom steunde ook het CNV de eisen. Meedoen aan de staking was voor de christenbroeders echter een stap te ver. Om die reden werd in ieder geval een van hen door de stakers zwaar mishandeld. De strijd duurde ruim tweehonderd dagen, want de fabriek wilde niet toegeven. Directeur De Boer was een gewezen NSB'er die al vanaf 1942 in gebreke bleef met betrekking tot de pensioenvoorziening. Uit een brief van een oud-commissaris van het bedrijf blijkt dat hij onderduikers hielp: 'om zo een goede beurt te maken voor het geval de zaken fout liepen.' Kortom, een fijn heerschap. In het conflict met zijn arbeiders in 1952-53 bleek hij ook niet behept te zijn met een groot gevoel voor tact. Vrijwel direct na het uitbreken van de staking stuurde hij de stakers een ontslagbrief. In deze brief werden de arbeiders getutoyeerd, wat nog eens extra kwaad bloed zette. Uiteindelijk moest hij na een bindende arbitrage in maart 1953 bakzeil halen, de CAO naleven en de stakers terugnemen. Een maand later nam hij zelf ontslag. De staking bij De Ommelanden

wordt in de stakingsliteratuur vaak beschouwd als een negentiende-eeuws conflict in een andere eeuw. De agressie tegen onderkruipers was daar typerend voor.

Zoals hierboven geschreven, komt openlijke agressie tegen onderkruipers nog maar zelden voor in ons land. Dat heeft inderdaad te maken met het feit dat nog maar weinig mensen vlakbij hun werk wonen. Het is echter ook het gevolg van de voortschrijdende individualisering in de maatschappij. Niet zelden zijn het de mensen met de grote mond in kantine of bij de koffieautomaat die, als puntje bij paaltje komt, weigeren mee te doen aan een actie. Een heel register aan argumenten trekken ze dan open. De bonden zijn niet radicaal genoeg, het haalt toch niets uit, je laat je toch niet op sleeptouw nemen door oproerkraaiers, er moet nou eenmaal bezuinigd worden enzovoorts, enzovoorts.

Er zijn mensen die denken dat ze alles wel individueel kunnen regelen. Vakbonden en collectieve acties passen niet in dat wereldbeeld. Maar waarom horen we toch nooit van onderkruipers dat ze niet mee willen doen aan een staking, maar dan ook heel consequent niet willen meedelen in de resultaten van een gewonnen actie?

HET RIJKE ROOIE LEVEN

DEEL 64

DE HETE FASE VAN DE CAMPAGNE

EMILE ROEMER

Voorzitter SP-Tweede Kamerfractie

De campagne gaat zijn laatste, hete fase in. De komende weken zal worden bepaald of het kabinet-Rutte-Verhagen met de gedoogsteun van Geert Wilders een meerderheid in de Eerste Kamer zal halen of niet. Het zal er om spannen. Ik ben er klaar voor en zal me de komende tijd inzetten om te zorgen dat rechts geen stempel-machine in de Senaat krijgt.

Want dat is wat we krijgen als VVD, CDA en PVV een meerderheid krijgen in de Eerste Kamer. Mark Rutte is daarover in het interview dat hij met Elsevier had heel duidelijk geweest. Hij heeft een meerderheid in de Senaat nodig om zijn plannen er doorheen te kunnen drukken. Plannen die vaak met een minieme meerderheid in de Tweede Kamer zijn aangenomen en die Nederland in tweeën zullen splitsen.

De Eerste Kamer hoort geen dom stempelapparaat te worden. Daar betalen we die senatoren veel te veel geld voor. Hun taak is het om nog eens goed te kijken of wetsvoorstellen deugen.

Of ze kloppen met de grondwet en internationaal recht. Of ze uitvoerbaar zijn of juist krakkemikkig. Of ze bereiken wat ze beogen of ons eerder van de wal in de sloot helpen. Senatoren zijn geen stemvee. Van senatoren mogen we verwachten dat ze wetsvoorstellen nog eens heel goed overdenken en zo nodig een second opinion geven. Daarmee kunnen we ongelukken voorkomen, of, zoals het in de negentiende eeuw al werd gezegd: De Eerste Kamer is er niet om het goede te stichten maar om het kwade te voorkomen.

Dit alles komt in het gedrang wanneer rechts een meerderheid krijgt. Maar zover is het nog niet. Op twee maart mogen alle burgers protest aantekenen tegen dit kabinet. Tegen een kabinet dat driekwart van de bevolking laat opdraaien voor de kosten van een crisis waaraan ze part noch deel hebben. En die vakkundig de

rijkste 25 procent van de bevolking buiten schot houdt. Terwijl de veroorzakers van de crisis juist onder deze groep te vinden zijn: de graaiende bankiers, de weggijkende politici en de bestuurders die van goedlopen-de bedrijven handelswaar maakten die ze op de markt konden verpatsen.

Maar onbekend maakt onbemind. Veel mensen weten nog niet wat er op 2 maart op het spel staat en dat hun stem er wel degelijk toe doet. Daarom wil ik ook een beroep op jullie doen. Jullie zijn nu, meer dan ooit, de handen en voeten van onze partij. Ik hoop dat jullie tot 2 maart – en natuurlijk ook daarna – het SP-visitekaartje willen zijn voor een beter en socialer Nederland. Dan kunnen wij Rutte, Verhagen en Wilders stoppen en komen er nieuwe mogelijkheden voor een ander Nederland. Als ik mijn stinkende best ga doen, mag ik dan ook op jullie rekenen?

DE ANDERE KANT VAN HET BINNENHOF

De verkiezingen van 2 maart gaan over de Provinciale Staten, maar óók over de Eerste Kamer. Hoe meer SP'ers in de Provinciale Staten, hoe meer SP'ers in de Eerste Kamer. De 75 senatoren kunnen wetten die zijn aangenomen in de Tweede Kamer, alsnog wegstemmen. Soms gebeurt dat ook. Maar hoe gaat dat er eigenlijk aan toe? In het boek 'De Eerste Kamer, De andere kant van het binnenhof' komen Eerste Kamerleden van de SP en andere partijen en een historicus aan het woord. Over het verleden van de Eerste Kamer en over de toekomst. Eerste Kamerlid Arjan Vliegenthart is directeur van het Wetenschappelijk Bureau van de SP. Samen met zijn voorganger Ronald van Raak, nu in de Tweede Kamer, stelde hij het boek samen.

Bestellen kan op www.sp.nl/webshop